

Informacijska pismenost učenika viših razreda osnovne škole

Deželić, Antonela

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:233767>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Antonela Deželić

**Informacijska pismenost učenika viših razreda osnovne škole
(studija slučaja Osnovne škole Frane Petrića u Cresu)
(DIPLOMSKI RAD)**

Rijeka, 2017.

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Antonela Deželić
Matični broj: 19755

**Informacijska pismenost učenika viših razreda osnovne škole
(studija slučaja Osnovne škole Frane Petrića u Cresu)
(DIPLOMSKI RAD)**

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost – smjer knjižničarstvo
Mentor: dr. sc. Dejana Golenko

Rijeka, 2017

Sadržaj

1. Uvod	2
2. Vrste pismenosti	3
3. Informacijska pismenost kao fenomen	6
3.1. Pojam informacijske pismenosti	8
3.2. Informacijska pismenost na osnovnoškolskoj razini	10
3.3. Obrazovna uloga knjižnice	13
3.3.1. Standardi informacijskog opismenjavanja	17
4. Istraživanje	19
4.1. Opis istraživačkog problema.....	19
4.2. Cilj i svrha istraživanja	20
4.3. Metodologija istraživanja.....	20
4.4. Metode u istraživanju.....	20
4.5. Rezultati istraživanja	22
5. Rasprava	44
5.1. Učenici i gradska knjižnica.....	45
5.2. Učenici i školska knjižnica	45
5.3. Učenici i pretraživanje interneta	46
5.4. Učenici i autorska prava.....	48
6. Primjer kreiranja programa informacijskog opismenjavanja u Osnovnoj školi Frane Petrića u Cresu	49
7. Zaključak	52
Literatura	55
Prilozi	58
Prilog 1. Anketa	52
Prilog 2. Popis grafikona.....	58
Prilog 3. Popis tablica	58
Prilog 4. Priprema za radionicu informacijskog opismenjavanja učenika.....	59

Sažetak

Naglim razvojem tehnologije tijekom prošloga stoljeća počele su se razvijati i razne vrste pismenosti. Pismenost koja ujedinjuje sve nastale vrste pismenosti je informacijska pismenost. Informacijska pismenost nastala je kao posljedica svakodnevnog akumuliranja informacija. Ona predstavlja potrebu za informacijom, ali i znanjem o pretraživanju, procjenjivanju i primjenjivanju informacija. Ovim se radom htjelo ispitati koliko su učenici sedmog i osmog razreda Osnovne škole Frane Petrića u Cresu informacijski pismeni. Provedenom anketom ustanovila se razina vještina informacijske pismenosti, a zatim su ti rezultati analizirani s obzirom na četiri istaknuta problema: odnos učenika prema gradskoj i školskoj knjižnici te odnos učenika prema pretraživanju interneta i autorskim pravima. Nakon prikazanih rezultata istraživanja te rasprave, iznosi se primjer kreiranja programa informacijskog opismenjavanja u Osnovnoj školi Frane Petrića u Cresu kojim se htio prikazati jedan od mogućih načina za povećanje razine informacijske pismenosti učenika osnovne škole.

Ključne riječi: informacijska pismenost, informatička pismenost, učenici osnovne škole, kritičko mišljenje, cjeloživotno obrazovanje

Summary

High technology development over the last century has begun to develop various types of literacy. Literacy that unites all kinds of literacy is information literacy. Information literacy is the result of an increased number of information. It represents the need for information, but also knowledge about searching, evaluating and applying information. This paper examines the level of information literacy of students attending the seventh and eighth grade of the elementary school Frane Petrić in Cres. Based on the survey, we reached a conclusion about the level of information literacy. Following the results of the research, this discussion is an example of the creation of an information literacy program at the Elementary School of Frane Petrić in Cres, aiming to present one of the possible ways to increase the level of information literacy of elementary school students.

Keywords: Information Literacy, Computer Literacy, Elementary School Students, Critical Thinking, Lifelong Learning

1. Uvod

Informacijska pismenost pojam je koji se krajem prošlog stoljeća nametnuo kao vrlo važan aspekt čovjeka koji radi na svojem napredovanju kroz cijeli život zbog naglog i brzog razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije. Nemoguće je više govoriti o obrazovanju kao o jednokratnom procesu, već se on proteže kroz cijeli naš životni vijek.

Rad je nastao na temelju istraživanja razine informacijske pismenosti učenika sedmog i osmog razreda Osnovne škole Frane Petrića u Cresu. Cilj je bio istražiti vještine informacijske pismenosti učenika na kraju njihova osnovnoškolskog obrazovanja.

U prvome poglavlju rada dan je pregled vrsta pismenosti koje su se tijekom stoljeća mijenjale prema važnosti i svrsi. Vrste pismenosti koje se danas smatraju važne, a kojima je informacijska pismenost nadređeni pojam, dodatno su pojašnjene.

U sljedećem poglavlju istražuje se i analizira informacijska pismenost kao fenomen. U kratkome povijesnome pregledu prikazano je podrijetlo te razvoj toga pojma. Zatim je dan osvrt na važnost informacijske pismenosti u kontekstu osnovnoškolskog obrazovanja te obrazovne uloge knjižnice. Informacijsko opismenjavanje vrlo je važno, nužno i vrijedno uklopiti u odgojno-obrazovni proces kako bi on bio cjelovit. U ovom poglavlju ukazuje se i na vrlo usku povezanost informacijske pismenosti i cjeloživotnog obrazovanja.

U četvrtome poglavlju naveden je prikaz istraživanja: opis istraživačkog problema, cilj i svrha istraživanja, metodologija te metode koje su korištene u istraživanju. U istraživanju se je koristila kvalitativna metoda studija slučaja i anketni upitnik.

Kako bi se dobio cjeloviti uvid u opisani problem bilo je nužno istražiti razinu informacijske pismenosti učenika viših razreda, pri čemu je Osnovna škola Frane Petrića u Cresu poslužila za studiju slučaja. U okviru studije slučaja provedena je anketa među učenicima sedmog i osmog razreda o razini njihovih informacijskih vještina. Time su se pokušali utvrditi sadržaji koje bi trebalo uključiti u program informacijskog opismenjavanja, a koji je nastao kao pilot projekt nakon provedenog istraživanja.

U posljednjim dvama poglavljima prikazani su rezultati ankete i opis provedenog programa informacijskog opismenjavanja. Na kraju rada donosi se zaključak nastao na temelju iščitanih radova i provedenog istraživanja.

2. Vrste pismenosti

Pismenost je kao pojam na samome početku označavala umijeće pisanja i računanja. Za razliku od pismenog čovjeka, postoji i nepismeni koji nije znao pisati, odnosno nije poznavao slova i brojeke. Početkom prošlog stoljeća pojam pismenosti proširio se ne samo na poznavanje, već i na vještine pisanja. Tako u današnje vrijeme u rječniku Hrvatskog jezičnog portala za pismenost stoji da je to *1. poznavanje slova, vještine čitanja i pisanja, 2. vještina stvaranja tekstova, vještina pravilnog i smislenog pisanja.*¹ Dakle, razvijanjem sustava školskog obrazovanja nije se više dovodilo u pitanje postojanje pismenosti, već se određuje razina pismenosti. Čovjek koji je bio sposoban samostalno napisati smisleni tekst ili kakav dopis, smatrao se pismenijim od onog koji je umio samo se potpisati i čitati. U to doba samo značenje riječi *pismenost* semantički nije previše odudaralo od pojma.

Značenje pojma pismenosti zadržano je sve do osamdesetih godina prošlog stoljeća. Tada je započeo razvoj digitalne te komunikacijske tehnologije koji je krajem 20. stoljeća postao vrlo brz i silovit. Razvoj tehnologije utjecao je na sva područja čovjekovog života: ekonomiju, politiku, kulturu, umjetnost. Došlo je do eksplozije informacija, koje su sada svima dostupne putem raznih medija. Pojam pismenosti više se ne koristi samo u smislu umijeća sastavljanja smislenog teksta, već se sada rabi u smislu upućenosti i poznavanja područja, tj. znanja koje nije stručne naravi već je dostupno putem medija.² Ovisno o medijima putem kojih se prenose te koje moramo poznavati i znati koristiti kako bismo došli do informacije, razlikujemo nekoliko vrsta pismenosti.

Prema podjeli pismenosti koju je dao David Bawden u tekstu *Information and digital literacies: a review and concepts*, a koju je preuzela i Sonja Špiranec u svojoj knjizi *Informacijska pismenost*, razlikujemo sljedeće vrste pismenosti: digitalna pismenost, medijska pismenost, knjižnična pismenost te informatička ili računalna pismenost. U daljnjem tekstu svaku ćemo vrstu pismenosti ukratko opisati.

Od početka 21. stoljeća svaka tvrtka, državna pa tako i obrazovna ustanova ima tendenciju sve informacije koje je prije pohranjivala u papirnatom obliku sada oblikovati

¹ Hrvatski jezični portal: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (6. 9. 2017.)

² Špiranec, S., Banek Zorica, M. (2008), *Informacijska pismenost, Teorijski okvir i polazišta* (knjiga 18), Zavod za informacijske studije, str. 83.

u jedan od postojećih digitalnih formata. Ti formati vrlo su ekonomični ne samo gledajući sa strane potrošnje, već i u smislu organiziranja prostora koji više nije toliko potreban. Da bismo mogli baratati digitalnim dokumentima, moramo biti digitalno pismeni. Prema Bawden^{3,4} *digitalna se pismenost* definira kao *sposobnost čitanja i razumijevanja hiperteksta ili multimedijских tekstova*. Dakle, digitalna se pismenost ne povezuje, kao što smo već spomenuli, samo uz sposobnost čitanja i korištenja raznih digitalnih formata, već i s poznavanjem funkcioniranja interneta. Internet se od knjige razlikuje po tome što ga ne „čitamo” horizontalno, kao što čitamo knjigu. Vertikalno „čitanje” interneta odnosi se na hipertekstove koji proizlaze jedan iz drugog te na brz i jednostavan način proširuje određeni pojam koji nas zanima. Za pretraživanje hipertekstova korisniku je preduvjet da bude digitalno pismen. Drugi korak, koji je u današnje vrijeme eksplozije informacija vrlo važan, jest da korisnik iz more informacija pronađe onu koja baš njemu treba, odnosno da zna razlučiti bitnu od nebitne informacije, odnosno da bude informacijski pismen.

Sljedeća bitna pismenost je, *medijska pismenost*. Glavna svrha medija, bilo koje vrste, je prenošenje neke informacije. Današnje okruženje, koje gotovo uvijek uključuje barem jedan medij, prepuno je informacija. Savladamo li korištenje raznih medija koji nam se danas nude, brže ćemo i jednostavnije doći do informacije. Ali savladavanje medija nije ujedno i znak da smo medijski pismeni. Prema D. Bawden⁵ *medijska se pismenost odnosi na sposobnost „potrošnje” i kritičkog razmišljanja o informacijama dobivenim putem masovnih medija, primjerice televizije, radija, novina*.⁶ Dakle, opet kao i u prethodnom dijelu kad je bilo riječi o digitalnoj pismenosti, možemo zaključiti da informacije koje dobivamo te koje su nam dostupne putem medija nisu sve korisne. Neke su samo vrsta zabave, neke su predstavljene iz samo jednog političkog ili nekog drugog kuta gledanja i slično. Korisnik mora biti kritičar svih informacija koje mu se nude te pravilno izabrati onu koja njemu treba te koja „drži vodu”.

³ Bawden, David. Information and digital literacies: a review of concepts. // Journal of Documentation 57, 2(2001), 218-259.

⁴ Špiranec, S., Banek Zorica, M. (2008), Informacijska pismenost, Teorijski okvir i polazišta (knjiga 18), Zavod za informacijske studije, str. 87.

⁵ Bawden, David. Information and digital literacies: a review of concepts. // Journal of Documentation 57, 2(2001), 218-259.

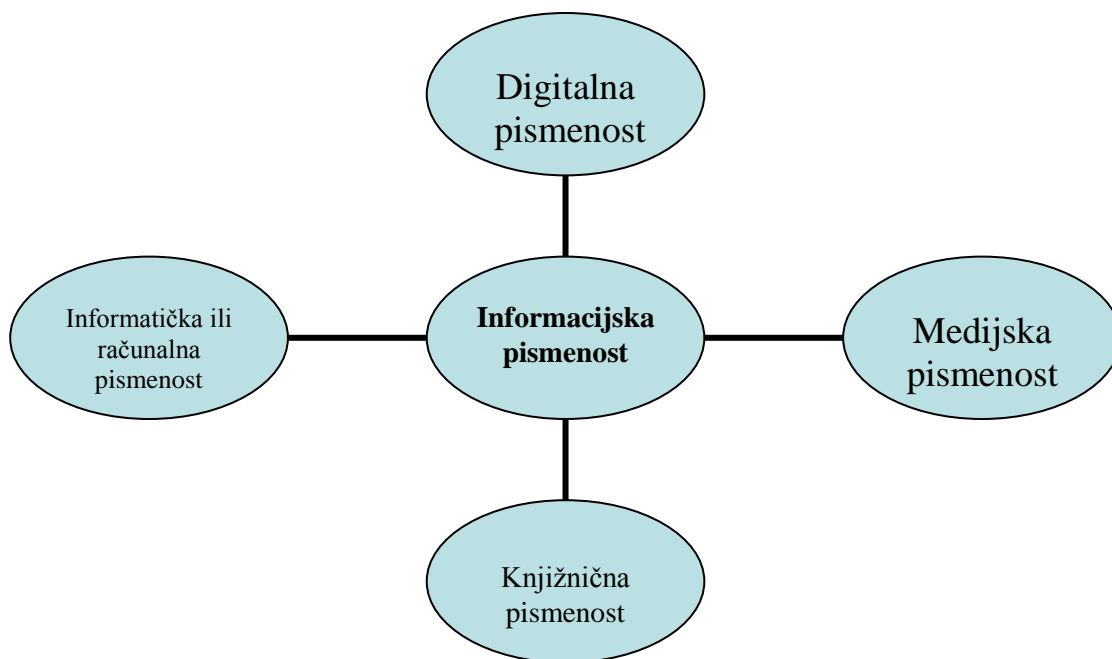
⁶ Špiranec, S., Banek Zorica, M. (2008), Informacijska pismenost, Teorijski okvir i polazišta (knjiga 18), Zavod za informacijske studije, str. 86.

Vjerujem da, kad bismo pitali korisnike knjižnica što je to *knjižnična pismenost*, dobili bismo većinu odgovora koji bi bili povezani s korištenjem knjige. Knjižnična pismenost odnosi se na pravilno korištenje knjižnicama. Naime, većina knjižnica unatrag deset do petnaest godina radi na tome da svojim korisnicima nudi digitalni katalog, razne multimedijske izvore te usluge ovisno o vrsti korisnika. Zadaća je knjižničara da svoje korisnike upoznaju sa svim svojim uslugama te da ih obrazuju o načinu njihovog korištenja. Korisnik koji na pravilan način iskorištava knjižnične usluge, koje su mu ponuđene, knjižnično je pismen. Knjižnica, kao i mediji koje smo već spomenuli, isto nudi more informacija, ali treba savladati put dolaska do informacije, a to je uloga knjižničara.

Posljednja vrsta pismenosti koju ćemo spomenuti u ovome radu je *informatička ili računalna pismenost*. Ta vrsta pismenosti često se zabunom zamjenjuje s informacijskom pismenosti. *Informatička pismenost* (engl. *computer literacy*) *definira se kao sposobnost korištenja računala i računalnih programa, dok informacijska pismenost* (engl. *information literacy*) *predstavlja uviđanje potrebe za informacijom te posjedovanjem znanja o tome kako naći, procijeniti i iskoristiti najbolje i najnovije informacije.*⁷ Pojam informatička pismenost pojavljuje se usporedno s razvojem računalne tehnologije. Iako su informacijska i informatička pismenost dva različita pojma, oni jedno bez drugog ne mogu. Računala nam isto nude razne informacije, a ako ne znamo razlikovati, analizirati, procjenjivati vrijednost informacije, već ih sve primamo i upijamo bez filtriranja, tj. ako nismo informacijski pismeni važnost tih informacija gubi na vrijednosti.

Možemo zaključiti da je informacijska pismenost temeljno polazište za razumijevanje i vrednovanje informacija bez obzira na njihov izvor (mediji, računalo, neki digitalni format, knjižnica).

⁷ Nadrjljanski, Đorđe, Informatička pismenost i informatizacija obrazovanja, *Informatologija* 39, 2006, 4, 262-266: hrcak.srce.hr/file/14157 (15. 6. 2017.)

Slika 1. Vrste pismenosti

3. Informacijska pismenost kao fenomen

U navedenom dijagramu može se vidjeti da je informacijska pismenost implementirana u sve ostale navedene vrste pismenosti. Pojam koji je nadređen svim vrstama pismenosti, uključujući i informacijsku pismenost, je cjeloživotno učenje. Pod cjeloživotnim učenjem podrazumijeva se *svaka aktivnost učenja tijekom cijelog života s ciljem unaprjeđenja znanja, vještina i kompetencija u okviru osobnog, građanskog, društvenog ili profesionalnog djelovanja pojedinca. Ono obuhvaća učenje u svim*

životnim razdobljima (od rane mladosti do starosti) i u svim oblicima u kojima se ostvaruje (formalno, neformalno i informalno).⁸ Informacijska pismenost usko je povezana s razvojem tehnologije. Kako se razvija tehnologija, tako dobivamo sve više različitih izvora informacija koje moramo savladati te naučiti ih koristiti. Dakle, usavršavanje naših kompetencija ne završava formalnim školovanjem, koje je određeno prema zakonu, već od nas zahtjeva konstantnu spremnost za učenjem. To je cjeloživotno učenje. Već je rečeno da se ono ne mora ostvarivati samo u formalnim okolnostima, dapače, od informacijski pismenog čovjeka očekuje se da u bilo kojem trenutku bude spreman i otvoren za nove načine pristupanja informacijama.

Prvi korak u cjeloživotnom učenju je osvještavanje i prihvaćanje, kako je Petar Preradović i napisao da *stalna na tom svijetu samo mijena jest*⁹. Drugi korak jest prihvaćanje da ovakav način učenja nema kraja, već je to proces koji traje cijeli život. Taj proces pomaže nam da se snalazimo u modernome društvu koje je umreženo, u kojem iz sata u sat nastaju nove informacije.

Godine 1989. Američko knjižničarsko društvo¹⁰, formuliralo je jednu od najčešće citiranih definicija informacijske pismenosti prema kojoj se *informacijski pismene osobe definiraju kao "one koje su naučile kako učiti... jer znaju kako je znanje organizirano, kako pronaći informacije i kako ih koristiti na svima razumljiv način... To su osobe pripremljene na učenje tijekom cijelog života."*^{11, 12} Dakle, potrebno je u formalno obrazovanje implementirati i poučavanje o informacijama, odnosno informacijsko opismenjavanje. Najvažnije čemu je potrebno poučiti te osposobiti i osamostaliti učenike, studente jest:

- osvjestiti potrebu za informacijom; u njima probuditi prirodnu radoznalost
- kako i gdje pronaći željenu informaciju

⁸ Prema *Commission of the European Communities, 2001., Making a European Area of Lifelong Learning a Reality*, <http://www.asoo.hr/default.aspx?id=659> (8.8.2016.)

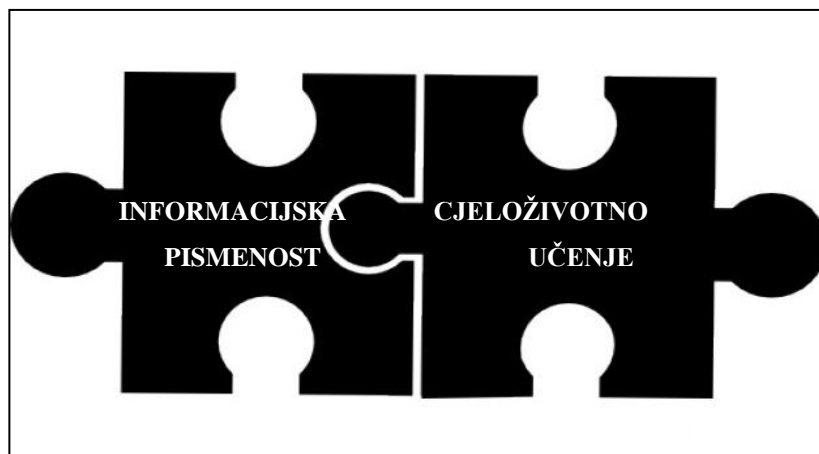
⁹ Hrvatski leksiografski zavod, Citati i izreke, URL: <http://www.lzmk.hr/hr/izdanja/natuknice/211-citati-i-izreke/838-citati-i-izreke> (1. 7. 2017.)

¹⁰ ALA je akronim za *American Library Association* (Američko udruženje knjižnica).

¹¹ ALA. Presidential Committee on Information Literacy: Final Report. 1989. URL: <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/presidential.cfm> (5.4.2017).

¹² Prema Sonja Špiranec: Informacijska pismenost - ključ za cjeloživotno učenje, rujna 2003. / godište III, URL: <http://edupoint.carnet.hr/casopis/17/clanci/1.html> (5. 4. 2017.)

- osvjestiti da su informacije vrlo potrebne u rješavanju problema i konflikata
- osposobiti učenike za vrednovanje informacija te pravilan odabir informacije ovisno o okolnostima.

Slika 2. Povezanost informacijske pismenosti i cjeloživotnog učenja

3.1. Pojam informacijske pismenosti

Pojam informacijske pismenosti skovao je Paul G. Zurkowski 1974. godine. Po njegovu mišljenju, *"informacijski pismenima mogu se nazvati oni ljudi koji informacijske izvore znaju primijeniti u svojem poslu. Oni su ovladali tehnikama i vještinama korištenja široke palete informacijskih alata kao i primarnih izvora u oblikovanju informacijskih rješenja svojih problema."*¹³ Taj termin proširio se i u SAD-u, u zemlji u kojoj je u to vrijeme informacijska revolucija bila najrazvijenija. Prema definiciji Zurkovskog može se zaključiti kako je informacijska pismenost potrebna u svakodnevnim situacijama. Ne koristi se samo jednokratno, već se samo preoblikuje s obzirom na vrstu problema, ili bolje reći izazova, kojim se suočavamo. Prvotni izvor

¹³ Zurkowski, Paul G. The Information Service Environment Relationships and Priorities. Related Paper No. 5, 11.1974. URL: [http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED100391.pdf\(2015-7-17\)](http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED100391.pdf(2015-7-17))

potrebe za nastankom pojma informacijska pismenost je brz razvoj tehnologije. Nakon Zurkowskog nastale su brojne, nove definicije informacijske pismenosti koje su sagledavale fenomen iz različitih perspektiva, od vještina koje su potrebne za informacijsko opismenjavanje do raznih situacija u kojima koristimo taj fenomen.

Godine 1989. Američko knjižničarsko društvo u svojem izvješću bavilo se i definiranjem informacijski pismene osobe. Informacijski pismena osoba sagledana je s nekoliko stajališta: posjedovanje informacijskih vještina, npr. čitanje i razumijevanje pročitano, vrednovanje dobivenih informacija te njihova hijerarhizacija prema važnosti te uočavanje problema koji je potrebno riješiti pomoću valjane informacije. U izvješću definicija informacijski pismene osobe glasi da je to osoba koja je sposobna uočiti problem te pronaći informaciju, vrednovati ju te ju iskoristiti na valjan način u svrhu rješavanja problema.¹⁴ Drugim riječima, informacijski pismena osoba zna učiti te ima vještine raspoznavanja na koji je način znanje organizirano te kako pronaći i dalje preraditi potrebne informacije. To je osoba pripremljena za cjeloživotno učenje jer uvijek može pronaći informacije potrebne za bilo koji zadatak s kojim se susretne.¹⁵

Daljnim razvojem samog pojma, ali i sve bržim razvojem tehnologije i proporcionalnim rastom broja informacija, informacijska pismenost počela se koristiti u različitim kontekstima. Kako bi se spriječilo banaliziranje vrlo važnog pojma, IFLA je 2002. godine Okrugli stol o poučavanju korisnika preimenovala u Sekciju za informacijsku pismenost.¹⁶ Glavna uloga sekcije je promicanje i osvješćivanje važnosti uključivanja informacijske pismenosti u obrazovni sustav kako bi se stvorilo društvo koje zna baratati informacijama koje ga okružuju. Iz tog nastojanja proizašao je i dokument *Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju* koji je 2006. godine izradio Jesús Lau, tadašnji predsjednik IFLA-ine Sekcije za informacijsku pismenost.¹⁷ U samome se naslovu vidi kako je veza između pojma informacijske pismenosti te cjeloživotnog učenja neraskidiva. Osoba, koja je spremna i otvorena za cjeloživotno

¹⁴ Prema ALA. Presidential Committee on Information Literacy: Final Report, 1989. URL: <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/presidential> (posjećeno 11.8.2016.)

¹⁵ Prema: Nataša Hoić Božić: Razvoj informacijske pismenosti studenata kroz izradu seminarskih radova, rujan 2003. / godište III / ISSN 1333-5987

¹⁶ Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju : završna verzija / Jesús Lau, predsjednik IFLA-ine Sekcije za informacijsku pismenost. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011. 69 str. ; 24 cm. (Povremena izdanja Hrvatskoga knjižničarskog društva. Novi niz; knj. 25).

¹⁷ Isto.

obrazovanje kao proces, ujedno daje pristanak na usavršavanje, kako u obrazovanju (formalnom ili neformalnom) tako i u svakodnevnom radu i suočavanju sa zadacima.

U sljedećem poglavlju je prikazano na koji su način povezani informacijska pismenost i osnovnoškolsko obrazovanje te je li uklopljena u sustav ideja o implementiranju informacijske pismenosti u sve društvene sfere pa tako i u formalno obrazovanje.

3.2. Informacijska pismenost na osnovnoškolskoj razini

Informacijska pismenost ima veliki utjecaj na sve sfere društvenog života: na ekonomiju, politiku, društveni razvoj.¹⁸ Temelj, tj. ono što sve te sfere povezuje i čini ih sličnima jest potreba za informacijom. Sfera, kojoj je informacija temelj svih učenja, jest i obrazovanje. Veza između obrazovanja i informacijske pismenosti je konkretna, a i neiscrpni izvor istraživanja.

Informacijska pismenost počela se više istraživati iz perspektive obrazovanja devedesetih godina 20. stoljeća zbog nagloga razvoja informacijsko-komunikacijske tehnologije, osobito pojavom interneta. Sami po sebi nametnuli su se i novi pogledi na poučavanje i učenje. Morali su se nastavni ciljevi i ishodi drugačije definirati jer učenje je prestao biti pasivan proces. Puka reprodukcija te prenošenje naučenih, gotovih činjenica počela se mijenjati s otkrivanjem i istraživanjem problema. Drugim riječima, u nastavu se uvodi problemsko učenje u kojem nastavnik gubi ulogu reproduciranja činjenica, tj. ulogu onog koji „ulijeva” informacije u dječji mozak. Učenik poprima aktivnu ulogu u nastavnom procesu te na taj način razvija kritičko mišljenje prema stvarnosti koja ga okružuje. U takvoj se vrsti nastavnog procesa mijenjaju i željeni ishodi. Naime, željeni ishod više neće biti pamćenje činjenica i informacija, već se pozitivnim ishodom smatra *usvajanje sposobnosti pronalaženja i sinteze informacija koje pomažu u donošenju odluka i pronalaženju rješenja*.¹⁹

Ovakve velike promjene bitno mijenjaju funkcioniranje obrazovnog procesa te uloge svih njegovih sudionika, ponajviše nastavnika i učenika. Svha ovakvog poimanja

¹⁸ Prema: Vrkić Dimić, Jasna, Suvremeni oblici pismenosti, Šk. vjesn. 63, 3 (2014) 381-394, URL: <http://hrcak.srce.hr/file/200650>, str. 389 (1. 7. 2017.).

¹⁹ Špiranec, S., Banek Zorica, M. (2008), Informacijska pismenost, Teorijski okvir i polazišta (knjiga 18), Zavod za informacijske studije, str. 106.

nastave jest razviti u učenicima želju za istraživanjem problema, kreiranjem projekata te pronalaženjem različitih načina za pristupanje te dobivanje željenog rješenja. Najvažnija premisa, koja se ipak nije mijenjala, jest da je nastava okrenuta učeniku.

Kompetencije koje su vrlo važne te koje bi učenik morao steći kroz obrazovanje, a i koje su temelj informacijske pismenosti, su: *kompetencije pristupa, pronalaženja, vrednovanja i uporabe informacija*.²⁰ Za razliku od tradicionalnog načina poučavanja koje se temeljilo na ulozi nastavnika koji pomaže učeniku da upije znanje te ga na temelju količine upijenog i ocjenjuje, moderno poučavanje, koje je u izravnoj vezi s informacijskim opismenjavanjem, više ne stavlja naglasak na količinu naučenih informacija, već na sposobnost pronalaženja, odabira te korištenje tih informacija.

Do ovakvog preokreta došlo je zbog velike prisutnosti informacijsko-komunikacijskih tehnologija. One su te koje pružaju više od nastavnika. Informacije postaju učenicima dostupne 24 sata dnevno, na dohvat ruke. Upravo zato potrebno je učenike informacijski opismeniti kako bi znali procijeniti koje su informacije valjane i potrebne, a koje ne. Današnje generacije vrlo su informatički pismene, vjerojatno pismenije i od svojih nastavnika, ali potrebno je naglasiti kako informatička pismenost ne podrazumijeva i informacijsko pismenog učenika. Tome treba poučavati učenike.

Internetskoj generaciji informacijska pismenost postaje neophodna pretpostavka za dubinsko učenje umjesto plošnog učenja s instant rezultatima.²¹ Programi koji uključuju i informacijsko opismenjavanje trebali bi stavljati naglasak na sljedeće metode učenja:

1. *procjena, tj. vještine razlikovanja vjerodostojnih od nevjerodostojnih informacija*
2. *sinteza ili sposobnost izgradnje valjane argumentacije koja se izvodi iz raznih izvora*

²⁰ Špiranec, S., Banek Zorica, M. (2008), *Informacijska pismenost, Teorijski okvir i polazišta* (knjiga 18), Zavod za informacijske studije, str. 106-107

²¹ Lasić-Lazić, J., Špiranec, S., Banek Zorica, M., *Izgubljeni u novim obrazovnim okruženjima – pronađeni u informacijskom opismenjivanju*, Medij. istraž. (god. 18, br. 1) 2012. (125-142), URL: hrcak.srce.hr/file/127116, str. 126 (5.6.2017.)

3. **istraživanje** ili aktivnost promišljenog i planiranog pretraživanja, otkrivanja ili diseminacije vjerodostojnih i relevantnih informacija
4. **učenje iz prakse**, tj. čineći (*learn by doing*) unutar autentičnih disciplinarnih zajednica
5. **pregovaranje** ili fleksibilnost djelovanja i rezoniranja u transdisciplinarnoj okolini za stvaranje domišljatih ili alternativnih rješenja.²²

Unošenjem navedenih metoda i vještina u obrazovne programe na svim razinama formalnog obrazovanja sustavno bi se radilo na informacijskom opismenjavanju učenika, tj. studenata. Učenici / studenti postupno bi usvajali načine samostalnog pronalaženja, procjene i korištenja informacija te bi stvorili svoju šablonu koju bi koristili u svakodnevnim situacijama neovisno o obrazovnome procesu.

Prema autoricama Sonji Špiranec i Mihaeli Banek Zorici informacijska pismenost je u osnovnim školama vrlo usko povezana s radom školske knjižnice. Uloga školske knjižnice vrlo je važna, naime ona se smatra centrom informacija, ima ulogu obrazovanja, odgajanja te pripremanja učenika na samostalno pretraživanje i dolaženje do potrebnih informacija. Složena uloga školskih knjižnica dolazi od UNESCO-ovog Manifesta za školske knjižnice (1999.) u kojem je rečeno da *knjižnica treba omogućiti učenicima stjecanje vještina za cjeloživotno učenje, razvijati njihovu maštu i pomagati im da postanu odgovorni građani.*²³ Prema navedenim zadaćama školske knjižnice može se vidjeti da je upravo ona koja nosi veći dio u informacijskom opismenjavanju učenika. Drugi dio odnosi se na opismenjavanje prilikom nastavnog procesa.

Sonja Špiranec i Mihaela Banek Zorica kategorizirale su informacijske kompetencije u kontekstu primarnog obrazovanja na sljedeći način:

1. vještine koje se odnose na lociranje informacija
2. vještine koje se odnose na razumijevanje i korištenje informacija
3. poticanje pozitivnih stavova i vrijednosnih sudova u odnosu na informacije.²⁴

²² Špiranec, S., Banek Zorica, M. Nav. dj., str. 111.

²³ Isto, str. 113.

²⁴ Isto, str. 114.

Uz svaku kategoriju vještine navele su i primjere koji se često javljaju, mogu primijeniti u obrazovnome nastavnome procesu te pomažu nastavnicima u procesu informacijskog opismenjavanja.

Zaključak koji donose autorice o povezanosti dvaju procesa informacijskog opismenjavanja i nastavnog procesa jest da je još uvijek svijest o fenomenu informacijske pismenosti nedovoljno izgrađena. Premalo se u nastavnome procesu radi na izgradnji vještina koje su navedene kao temeljne za informacijsko opismenjavanje. Upravo zato, kako bi upozorile, ali i pomogle u osvještavanju važnosti informacijskog opismenjavanja, autorice su navele zadaće nastavnika, koje bi trebale korelirati s obrazovnim procesom školske knjižnice:

- *nastavnik pokazuje učeniku da je informacijski proces shema koju sam svjesno primjenjuje u nastavnome procesu,*
- *nastavnik organizira u suradničkom okruženju implicitno odašiljući stav o informacijama i informacijskim resursima kao polazištu učenja,*
- *nastavnik na vlastitome primjeru ukazuje na važnost optimalnog informacijskog ponašanja i radi na neposrednom promicanju koncepta kod učenika.²⁵*

3.3. Obrazovna uloga knjižnice

U proteklome stoljeću uloga knjižnice je evoluirala. Ona više nije samo ustanova koja daje gotove informacije, već organizirano obrazuje svoje korisnike kako samostalno doći do informacija, a koje se mogu pronaći u knjižnici.

Knjižnica aktivnosti informacijskog opismenjavanja osmišlja s obzirom na ciljanu skupinu korisnika. Nije isto hoće li se aktivnosti odnositi na učenike ili na studente. Cilj aktivnosti, te proporcionalno tome i ishodi, moraju biti primjenjivi na određenu grupu. Za

²⁵ Špiranec, S., Banek Zorica, M. (2008), *Informacijska pismenost, Teorijski okvir i polazišta* (knjiga 18), Zavod za informacijske studije, str. 115-116.

svaku tu aktivnost, kako bi ona bila što bolje organizirana, a samim time i funkcionalna, potrebno je sastaviti program te ju formalizirati.

U ovome poglavlju u prvome dijelu prikazana je aktivna odgojno-obrazovna uloga knjižnica u procesu informacijskog opismenjavanja, a u drugome dijelu navedeni su te ukratko objašnjeni standardi informacijskog opismenjavanja.

Već je rečeno da informacijska pismenost više nije samo skup vještina kojima se dolazi do neke informacije ili samo puko prikupljanje informacija, nego rad i iskustvo s prikupljenim informacijama, tako i školsku knjižnicu više ne shvaćamo samo kao zgradu punu knjiga, već kao prostor u kojem možemo dobiti, razumjeti i usvojiti informacije. Učenje kao proces danas moramo shvatiti malo šire jer od osobe iziskuje dodatan trud, a to je razvijanje kompetencija koje ćemo onda koristiti cijeli život. Te su kompetencije potrebne za prilagođavanje informacijskome svijetu koji se svaki dan mijenja. U razvijanju tih kompetencija, kritičkoga mišljenja, a i same informacijske pismenosti veliku ulogu ima školski knjižničar koji je prvi koji uvodi učenike u svijet informacija.

Školski knjižničar je osoba koja ima, ili bi trebala imati, veliki utjecaj na cjelokupni odgojno-obrazovni proces svake škole. Bez obzira koje vrste medija danas koristimo za pronalaženje informacija, uloga knjižničara u obrazovnim ustanovama ostaje nepromjenjena. Knjižničar je jedini stručni suradnik koji može u suradnji s nastavnicima doprinijeti razini informacijske pismenosti učenika tako da vodi učenike od učenja do osposobljavanja i usvajanja unaprijed određenih ishoda učenja. Sve navedene uloge školskog knjižničara mogu se iščitati i iz zadaća školske knjižnice koje su određene u Standardu za školske knjižnice iz 2009. godine.²⁶ Neke od tih zadaća su:

- *promicanje i unapređivanje svih oblika odgojno-obrazovnog rada*
- *stvaranje intelektualnih, materijalnih i drugih uvjeta za učenje*
- *provođenje programa knjižnično-informacijske pismenosti*
- *prikupljanje, obrada, omogućavanje korištenja i pristupa svim izvorima informacija i znanja na tradicionalnim i novim medijima.*²⁷

²⁶ Standard za školske knjižnice (2009.), URL: http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/novosti/Novi_Standard_za_skolske_knjiznice_2013_za_jav_nu_raspravu.pdf (15. 4. 2017.)

²⁷ Isto.

Već je rečeno da su informatička i informacijska pismenost neodvojive jer je informatička pismenost posrednik između tehnologije i informacijski pismene osobe. Jedini stručnjaci u obrazovnim ustanovama koji su sposobni za podučavanje o informacijskoj pismenosti su školski knjižničari. Kompetencije stečene tijekom studija omogućuju im da provode programe informacijskog opismenjavanja i razvijaju kritičko mišljenje koje je učenicima u današnjem vremenu neophodno. Uloga knjižničara jest da osposobi učenike za korištenje bilo kojeg medija na kojem se nalaze na primjer lektire i upravo zato školski knjižničar kao struka neće nestati. Spominjemo razne vrste medija jer prema Standardu za školske knjižnice *sadržaj školske knjižnice čini i organizirana zbirka knjižne i neknjižne građe koja, uz mogućnost pristupa elektroničkim izvorima informacija i stručni rad knjižničnog osoblja, služi zadovoljavanju informacijskih, obrazovnih, stručnih i kulturnih potreba korisnika.*²⁸

Od početka 20. stoljeća pa do danas uloga školske knjižnice se mijenjala. Uloga posuđivaonice knjiga ostala je ista, ali njoj se pridodala i uloga knjižnice kao centra informacija. Glavna uloga je, ili bi trebala biti, osamostaljivanje učenika u korištenju različitih znanja i informacija. Razvijanjem tih vještina spajaju se knjižnična i informacijska pismenost vrlo važne za učenike u 21. stoljeću. Zbog ubrzanog razvoja tehnologije i nastanka informacija čini se da se sve više stavlja naglasak na skupljanje informacija, a ne na njihovo ekonomično i funkcionalno korištenje. Upravo zato služe školske knjižnice koje mijenjaju svoje centralne zadaće i funkcije te postaju centri za stvaranje novih znanja o korištenju informacija. Informacijski pismenu školu ne bismo trebali shvaćati kao školu koja ima knjižnicu, već kao knjižnicu koja se nalazi u sklopu škole. U njoj se nalaze bitni izvori za opismenjavanje učenika, za razvijanje i odgajanje učenika za demokraciju, učenika koji će sto posto sa svojim vještinama moći sudjelovati u društvu. Temeljni je zadatak rad na razvijanju vještina mišljenja višeg reda koje uključuju odabir, analizu i usporedbu informacija te logičko zaključivanje. Upravo su *analiza tvrdnji, pronalaženje opravdanja za tvrdnje, uočavanje nedostataka pojedinih tvrdnji te aktivan odnos učenika prema spoznaji elementi kritičkog mišljenja.*²⁹

²⁸ Isto.

²⁹ Buchberger, I. (2012), Kritičko mišljenje: priručnik kritičkog mišljenja, slušanja, čitanja i pisanja. Rijeka: Universitas, str. 11., URL: https://www.researchgate.net/publication/292996183_Kriticko_misljenje (1. 6. 2017.)

Školska knjižnica je središte učenja, a školski knjižničar s nastavnicima omogućuje i potiče angažirano učenje. Istraživački pristup učenju načelo je i metoda koja unapređuje sadržaje kurikuluma, a školski knjižničari u suradnji s nastavnicima grade uvjete za razvoj informacijske pismenosti. Školska knjižnica opskrbljuje učenike vještinama za učenje kroz cijeli život, razvija njihovu maštu i osposobljava ih za život odgovornih građana.³⁰ Osim što pomažu učenicima, knjižničari pomažu i nastavnicima u istraživanjima tijekom informacijskog procesa. Školski knjižničar je kompetentan za takvu suradnju jer je on *član dviju profesija, knjižničarske i odgojno-obrazovne i posjeduje kompetencije koje omogućuju kvalitativna postignuća u realizaciji godišnjeg plana i programa rada školske knjižnice kroz knjižnični kurikulum.*³¹ Suradnja stvara jako okruženje za učenje u kojem učenici stječu ključne kompetencije potrebne u digitalnome dobu. Svrha suradnje je i dijeljenje znanja s učenicima. Naime, nasumično prikupljanje i nekritičko korištenje informacija bez propitivanja besmisleno je koliko god učenici bili vješti u korištenju novih formata izvora informacija. Tek samoosvještavanjem učenja učenici postaju informacijski pismeni. Takvo okruženje i takve situacije mogu, na razini osnovne škole, stvarati samo nastavnici u suradnji sa stručnim školskim knjižničarem.

Da bi do navedenog učenja uopće došlo, potrebno je dobro opremiti i osuvremeniti sve školske knjižnice informatičkom opremom. Uz tradicionalnu građu, mora se omogućiti učenicima pristup *online* izvorima. Da bi se uopće razvio kritički odnos učenika prema digitalnim sadržajima, trebamo im omogućiti pristup istima. Nažalost, u većini današnjih knjižnica, još uvijek je sve to nemoguće. Potrebno je osigurati veća sredstva za školske knjižnice kako bi se stvorili osnovni preduvjeti za informacijsko opismenjavanje učenika.

³⁰ Kovačević, Dinka; Lasić-Lazić, Jadranka; Lovrinčević, Jasmina. Školska knjižnica- korak dalje. Zagreb: Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti: Altagama, 2004., str. 142.

³¹ Kovačević, Dinka, Lovrinčević, Jasmina. Školski knjižničar. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2012., str. 112.

3.3.1. Standardi informacijskog opismenjavanja

U prethodnome poglavlju naveli smo koja je obrazovna i odgojna uloga školskih knjižnica u procesu informacijskog opismenjavanja učenika. Da bi se te uloge, ideje i projekti, koje osmišljavaju knjižničari u suradnji s učiteljima, ostvarili potrebni su modeli i standardi koji će služiti kao okvirni pokazatelj, ali i temelj za cijeli proces provedbe knjižničnih programa u školi.

Standardi informacijskog opismenjavanja koji su važni za temu diplomske radnje su oni koji se odnose na primarno i sekundarno obrazovanje. Knjižničarima i učiteljima na raspolaganju je, kao primjer i model koji mogu koristiti u radu je Standard Američkog udruženja školskih knjižničara i udruženja obrazovnih komunikacija i tehnologija (AASL).³² Cilj izrade AASL-a bio je osigurati potrebnu potporu školskim knjižničarima u obrazovnome sustavu. Nastao je 2000. godine i ponajprije se odnosi na primarno i sekundarno obrazovanje te je bio polazište za reformu obrazovanja u SAD-u. Ideju i provedbu izrade standarda pokrenulo je Američko udruženje za školskih knjižničara. U Standardu su detaljno razloženi ciljevi i ishodi informacijskog opismenjavanja i razrađene su razine ocjenjivanja i vrednovanja informacijske pismenosti koju je dostigao sudionik u programu opismenjavanja.³³

³² American Association of School Librarians (AASL)

³³ Prema Information Literacy Standards for Student Learning – standards and indicators, u: Information Power: Building partnership for learning. American Library Association and The Association for Educational Communications and Technology. Chicago:1998.
URL:http://umanitoba.ca/libraries/units/education/media/InformationLiteracyStandards_final.pdf
(1.7.2017.)

Kao smjernica u osmišljavanju programa za informacijsko opismenjavanja koristi se i završno izvješće koje je dalo Američko knjižničarsko udruženje (ALA) iz 1989. godine.

U njemu se konkretno navodi da je informacijski pismena osoba ona koja:

- prepoznaje potrebu za informacijom
- određuje opseg potrebne informacije
- efikasno pronalazi potrebnu informaciju
- procjenjuje vrijednost informacije i njezinih izvora
- uključuje odabranu informaciju u svoju bazu znanja
- društvene i kulturne probleme u korištenju informacija
- koristi informaciju na etički i legalan način
- klasificira, sprema, rukuje i prilagođava nađenu informaciju
- prepoznaje informacijsku pismenost kao uvjet za doživotno učenje.^{34, 35}

U svijetu postoji i nekoliko standarada informacijske pismenosti oblikovanih na nacionalnoj razini (npr. ANZIL³⁶). Nacionalni standardi osmišljeni su za cijelo društvo te uokviruju standarde za programe informacijskog opismenjavanja na razini jednog naroda. U izradi nacionalnih standarada, za razliku od onih u odgojno-obrazovnim ustanovama, potrebno je paziti na političke, kulturne, društvene okolnosti određene države te ih uklopiti u standard. Ono po čemu se nacionalni standardi najviše razlikuju od ostalih su, već navedene, lokalne specifičnosti podneblja u kojem standard nastaje koje se svakako moraju ispoštovati.³⁷

Republika Hrvatska zaostaje u provođenju programa informacijskog opismenjavanja u primarnom obrazovanju, a osobito na visokoškolskoj razini gdje

³⁴ Informacijska tehnologija u obrazovanju : znanstvena monografija . [E-obrazovanje, učenje na daljinu, interoperabilnost, ishodi učenja, informacijska pismenost] / uredila Jadranka Lasić-Lazić. Zagreb : Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2014. str. 226.

³⁵ Prema: ALA, Presidential Committee on Information Literacy: Final Report, 1989., URL: http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/president_ial.cfm (15.6.2017.)

³⁶ ANZIL: Australian and New Zealand information literacy framework (Australski i novozelanski standard) prema URL: <http://www.caul.edu.au/content/upload/files/info-literacy/InfoLiteracyFramework.pdf> (1.7.2017.).

³⁷ Prema: Špiranec, S., Banek Zorica, M. (2008), Informacijska pismenost, Teorijski okvir i polazišta (knjiga 18), Zavod za informacijske studije, str. 74-75

programi informacijskog opismenjavanja nisu uključeni na formalnoj razini institucija. Hrvatska još uvijek nije u cijelosti izradila svoje nacionalne dokumente i standarde koji se temelje na informacijskoj pismenosti kao temeljnoj kompetenciji za razvoj društva. Iako se u članku 3., već navedenog Standarda za školske knjižnice, navodi da je jedna od zadaća knjižnice *provođenje programa knjižnično-informacijske pismenosti*³⁸, a u članku 6. da rad knjižničara *obuhvaća i poučavanje učenika informacijskoj pismenosti*³⁹, praksa provođenja programa informacijskog opismenjavanja je loša zbog neodovoljne osviještenosti različitih sudionika obrazovnog procesa – učitelja, knjižničara, itd.⁴⁰ Još jedan od uzroka tomu je i sloboda koju knjižničari u odgojno-obrazovnim ustanovama još uvijek nemaju dovoljno te se pomaci na bolje odvijaju vrlo sporo.

4. Istraživanje

4.1. Opis istraživačkog problema

Kako bi se dobio cjeloviti uvid u opisani problem bilo je nužno istražiti razinu informacijske pismenosti učenika viših razreda, pri čemu je Osnovna škola Frane Petrića u Cresu poslužila za studiju slučaja. U okviru studije slučaja provedena je anketa između učenika sedmog i osmog razreda o razini njihovih informacijskih vještina. Time su se pokušali utvrditi sadržaji koje bi trebalo uključiti u program informacijskog opismenjavanja, a koji je nastao kao pilot projekt nakon provedenog istraživanja. Naime, tijekom rada u školi je primjećeno da učenici vrlo rijetko koriste knjižnične usluge koje

³⁸ Standard za školske knjižnice (2009.), str. 1.,
URL: http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/novosti/Novi_Standard_za_skolske_knjiznice_2013_za_jav_nu_raspravu.pdf (15. 4. 2017.).

³⁹ Isto, str. 2.

⁴⁰ Rubinić, Dora; Stričević, Ivanka. Visokoškolska knjižnica u programima informacijskog opismenjavanja studenata: istraživanje programa Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Karl-Franzens Graz, Vjesnik bibliotekara Hrvatske 54, 4(2011), 23-48.
URL: http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=119017.

nudi školska knjižnica. Uočeno je i da učenici tijekom rješavanja istraživačkog, problemskog zadatka, koji moraju predstaviti pomoću prezentacije ili kratkog referata, najčešće koriste internetske pretraživače (osobito Wikipediju). U korištenju pretraživača učenici se vrlo loše snalaze, a od dobivenih rezultata najčešće posežu za prvim ne preispitujući njegovu valjanost. Navedeni problemi bili su temeljni poticaj za ovo istraživanje.

Rezultati provednog istraživanja omogućili su nam kreiranje smjernica (sadržaja i metoda) u pilot projektu kreiranja programa informacijskog opismenjavanja Osnovnoj školi Frane Petrića u Cresu.

4.2. Cilj i svrha istraživanja

U ovome radu, kako je već u prethodnim poglavljima navedeno, cilj je istraživanja utvrditi razinu informacijskih vještina učenika viših razreda osnovne škole, kako bi se skrenula pozornost o važnosti provođenja programa informacijskog opismenjavanja tijekom osnovnoškolskog obrazovanja. Informacijsko opismenjavanje u osnovnim školama, omogućuje da učenici steknu informacijske vještine potrebne ne samo u daljnjem školovanju, već i kao podlogu za cjeloživotno obrazovanje.

4.3. Metodologija istraživanja

Istraživanje je obuhvatilo anonimnu anketu koja je provedena među učenicima sedmog i osmog razreda s ciljem procjene njihove razine informacijskih vještina. Anketom se željelo otkriti posjeduju li učenici potrebne informacijske vještine i kompetencije za učenje usklađene sa suvremenim obrazovnim polazištima.

4.4. Metode u istraživanju

Metode koje su korištene u istraživanju su metoda standardiziranog intervjua - anketa⁴¹ gdje je kao podloga korištena studija slučaja Osnovna škola Frane Petrića u Cresu. Ispitanici su dobili anketni upitnik kojisu ispunjavali anonimno kako bi bez ikakvog straha ili predumišljaja slobodno odgovarali na pitanja. Anketa je obuhvatila dvadeset i dva pitanja koja su osmišljena na razini učeničkog rezoniranja i iskustva u nastavi.

U istraživanju je sudjelovalo 42 učenika sedmog i osmog razreda. Naime, učenici u sedmom i osmom razredu, prema Nastavnome planu i programu⁴² za osnovnu školu iz područja Medijske kulture predmeta Hrvatski jezik, obrađuju nastavne jedinice koje se bave knjižnicom i kataloškim knjižničnim pretraživanjem. Upravo zato uzorak mlađi od trinaest godina, tj. učenici petog i šestog razreda nisu mogli biti dio istraživanja.

Samom anketom nastojalo se ispitati čime se učenici više koriste u istraživanju zadanih nastavnih tema: knjižnicom i knjižničnim uslugama ili internetom. Zatim se htjelo istražiti na koji se način učenici koriste traženim i pronađenim informacijama, znaju li što je autorsko pravo. Uz sve to, istraživanje je bilo usmjereno na istraživanje razine znanja o pojmovima koje učenici uče sedmome, a proširuju u osmome razredu, a to su: knjižnični katalog, označavanje knjiga u knjižnici i, već spomenuto, autorsko pravo.

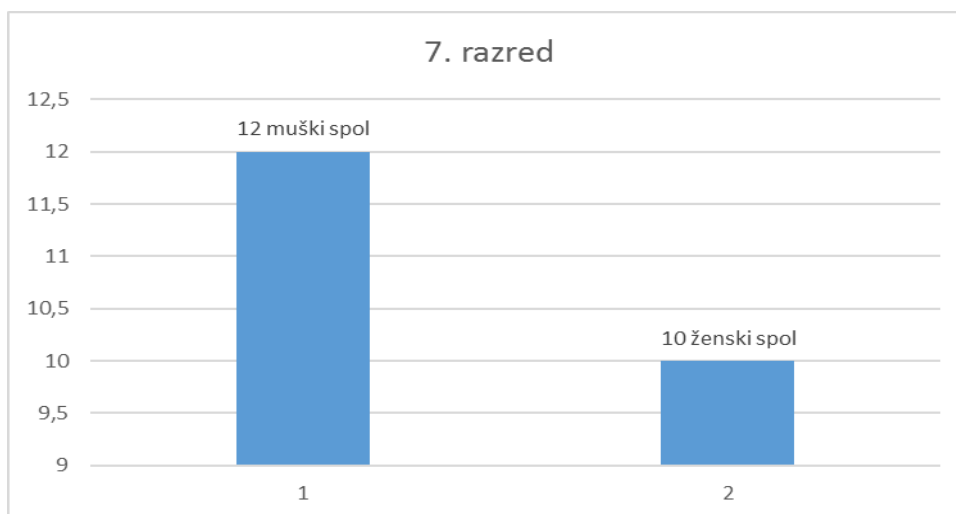
Anketa je sastavljena s obzirom na djelatnosti i zadaće školske knjižnice koje su navedene u Standardu za školske knjižnice. Prva tri pitanja su opća te karakteristična za većinu modela ovakvih anketa. Ona se, naime, odnose na prikupljanje općih podataka o ispitanicima: spol, razred te opći uspjeh. Sljedećih osam pitanja odnose se na istraživanje stava ispitanika prema školskoj i gradskoj knjižnici. Odnos prema internetu, kao sredstvu za pronalaženje informacija, željelo se ispitati u sljedećih šest pitanja. Nakon toga slijede tri pitanja kojima se nastoji otkriti koliko ispitanici znaju o pojmu citiranja te koliko se njime služe u praksi. Posljednjim dvama pitanjima pokušava se otkriti stajalište ispitanika o knjižnici i internetu.

⁴¹ Tkalac Verčić, A., Sinčić Ćorić, D., Pološki Vokić, N., Priručnik za metodologiju istraživačkog rada: kako osmisлити, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje. M.E.P. d.o.o., Zagreb: 2011., str. 103.

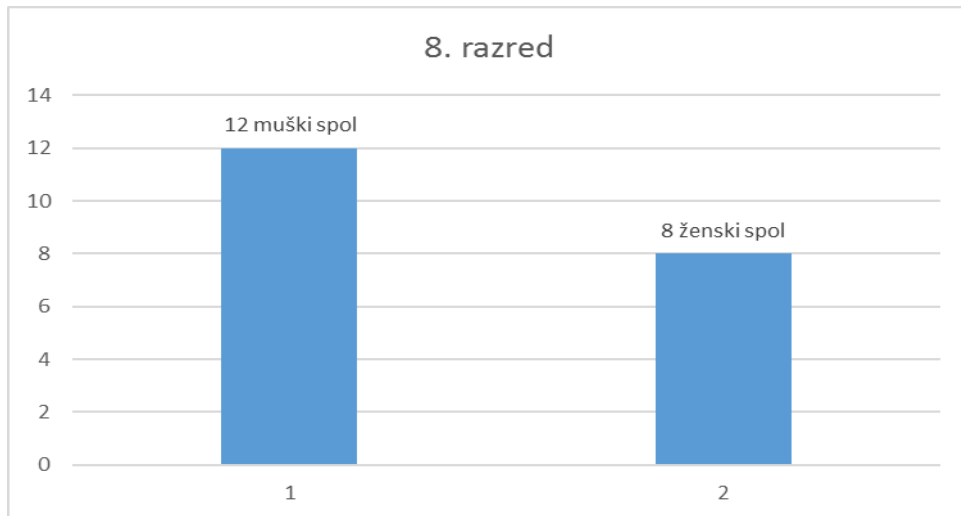
⁴² Nastavni plan i program za osnovnu školu. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006., URL: http://www.azoo.hr/images/AZOO/Ravnatelj/RM/Nastavni_plan_i_program_za_osnovnu_skolu_-_MZOS_2006_.pdf (10.12. 2016.)

4.5. Rezultati istraživanja

U sljedećim grafikonima prikazana je raspodjela ispitanika prema spolu prema razredima. Broj učenika među kojima je provedena anonimna anketa je 42 ispitanika od kojih je 24 (57%) ispitanika pripadnika muškog spola, a 18 (43%) pripadnika ženskoga spola.

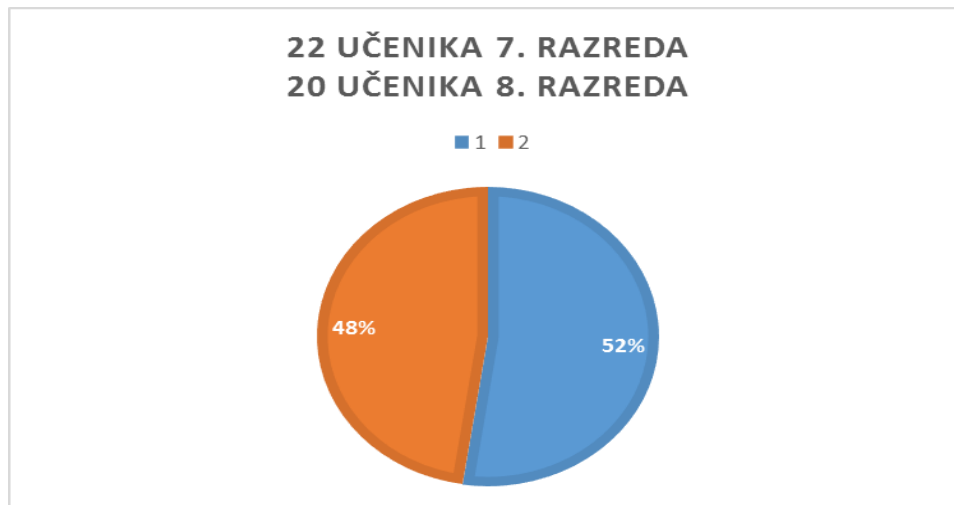

Grafikon 1. Prikaz ispitanika sedmog razreda prema spolnoj zastupljenosti

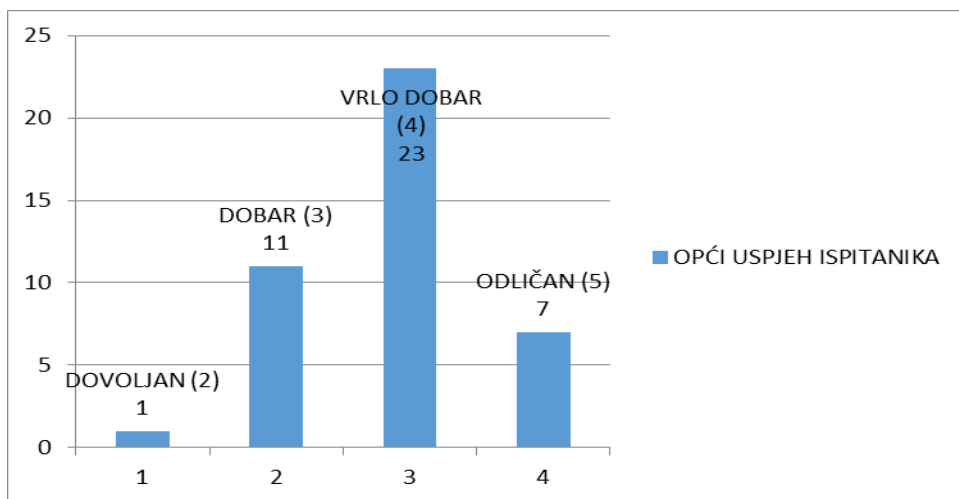
Grafikon 2. Prikaz ispitanika osmog razreda prema spolnoj zastupljenosti

Već je navedeno da su u istraživanju sudjelovali učenici sedmog i osmog razreda od toga je 22 (52%) učenika i učenica sedmog, a 20 (48%) učenika i učenica osmog razreda.

Grafikon 3. Prikaz broja učenika prema razredima

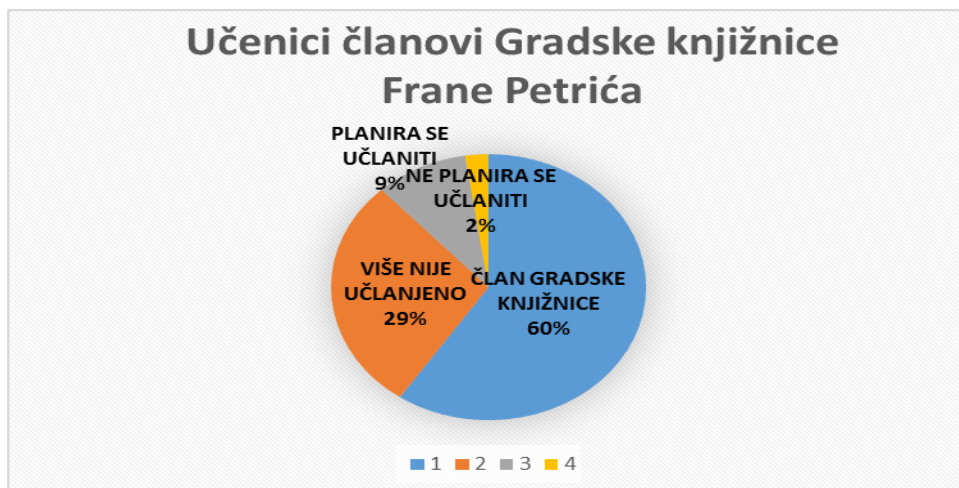
Od cjelokupnog broja ispitanika 1 (0,2%) ispitanik prolazi s dovoljnim, 11 (26%) ispitanika s dobrim, 23 (55%) ispitanika s vrlo dobrim, a 7 (17%) ispitanika s odličnim uspjehom.

Grafikon 4. Prikaz općeg uspjeha ispitanika

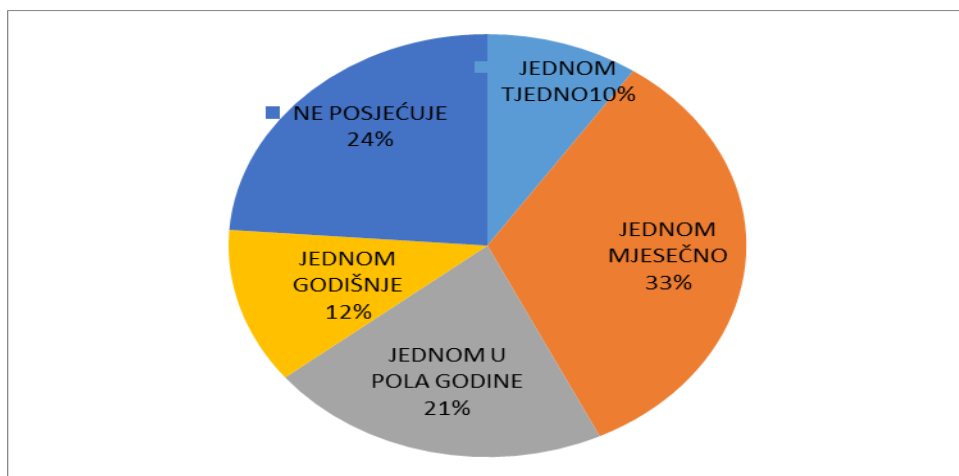
Nakon prikaza općih podataka o ispitanicima slijedi analiza sljedećih osam pitanja ankete kojima se željelo istražiti stajalište ispitanika o školskoj i gradskoj knjižnici.

Od ukupnog broja učenika više od polovice, točnije njih 25 (60%) učlanjeno je u Gradsku knjižnicu Frane Petrića u Cresu. Njih 12 (29%) je bilo učlanjeno, ali više nisu. Samo 4 (9%) učenika planira se učlaniti, a ostali nisu članovi niti planiraju to postati.

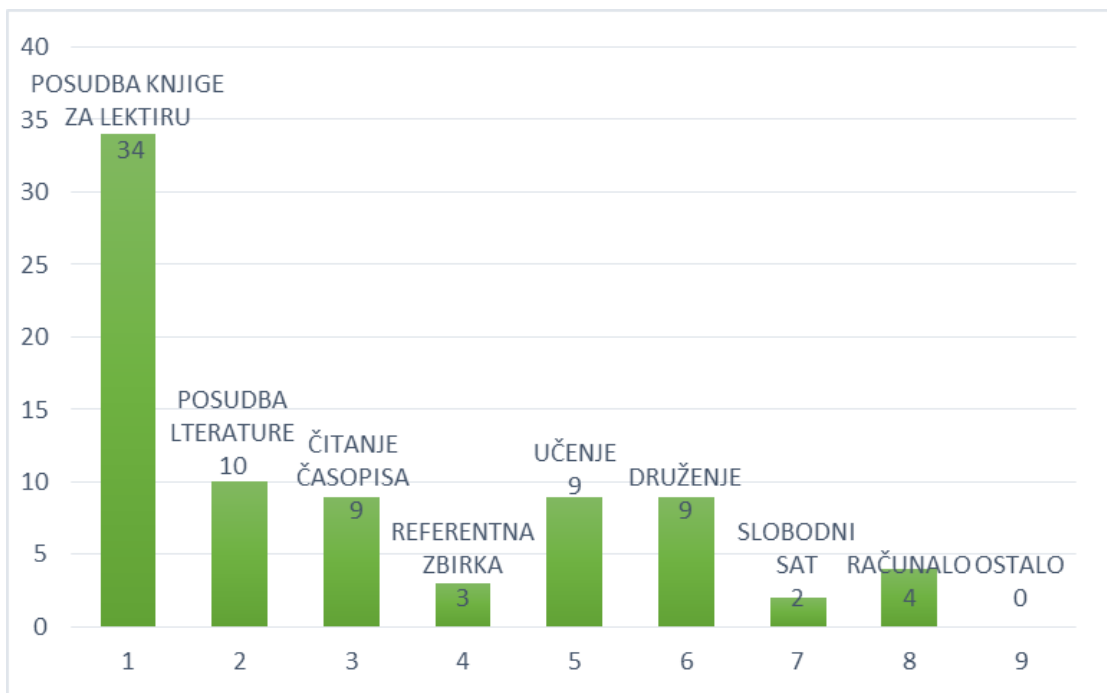
Grafikon 5. Učenci članovi gradske knjižnice

Od 25 (60%) učenika koji su učlanjeni u Gradsku knjižnicu, samo njih 4 (10%) posjećuje knjižnicu jednom tjedno. Većina ih posjećuje jednom mjesečno zbog potreba podizanja lektirnog djela (14 učenika, 33%). Poražavajući je rezultat da 10 ispitanika (24%) uopće ne posjećuju Gradsku knjižnicu koja u malome gradu poput Cresa nudi veći fond beletristike i stručne literature od školske knjižnice.

Grafikon 6. Prikaz učestalosti odlazaka u Gradsku knjižnicu

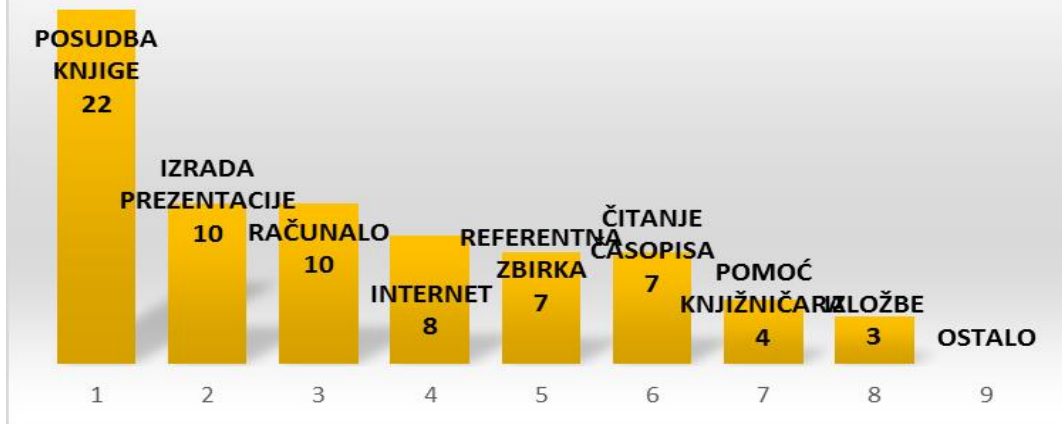
Svi učenici se u prvome razredu osnovne škole učlanjuju u školsku knjižnicu te se upoznaju s njezinom ulogom, smještajem, knjižničarem / knjižničarkom. Prema rezultatima većina učenika, njih 34, školsku knjižnicu posjećuje kako bi posudili knjigu za lektiru. Učenici posjećuju školsku knjižnicu i kako bi posudili literaturu za izradu prezentacije ili seminara (10 učenika), kako bi čitali časopise (9 učenika), kako bi koristili referentnu zbirku (3 učenika) i kako bi učili (9 učenika).

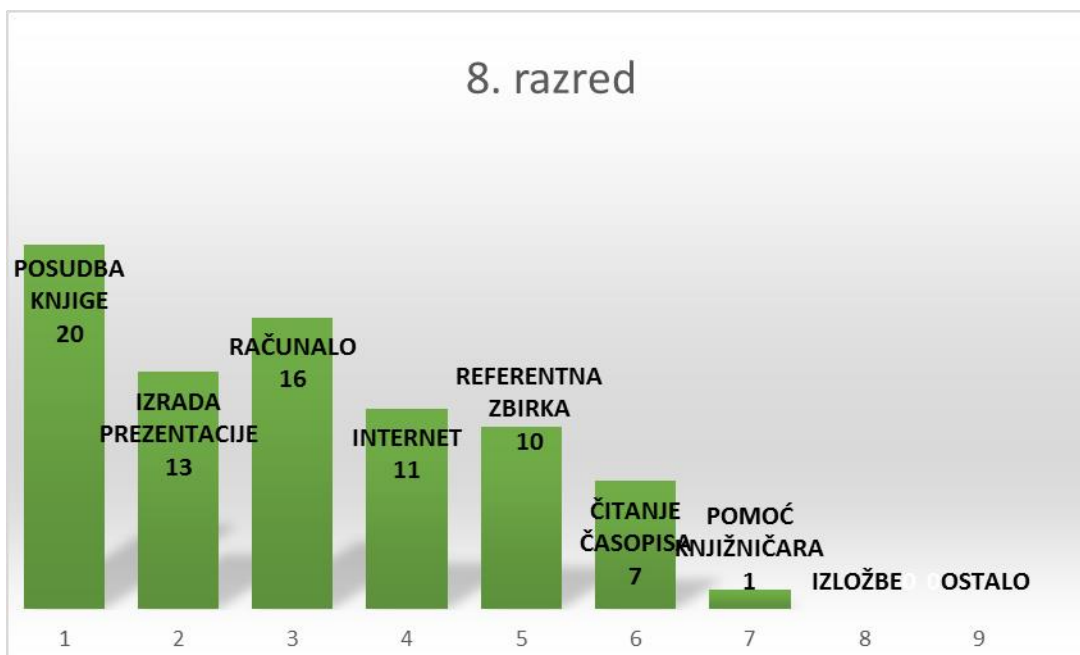

Grafikon 7. Razlozi dolaska u školsku knjižnicu

Većina učenika koristi usluge knjižnice, njih 42 (100%), zatim njih 26 (62%) koristi računala, a najmanje ih se obraća knjižničaru za pomoć pri izradi referata ili prezentacije, njih 13 (55%).

7. razred

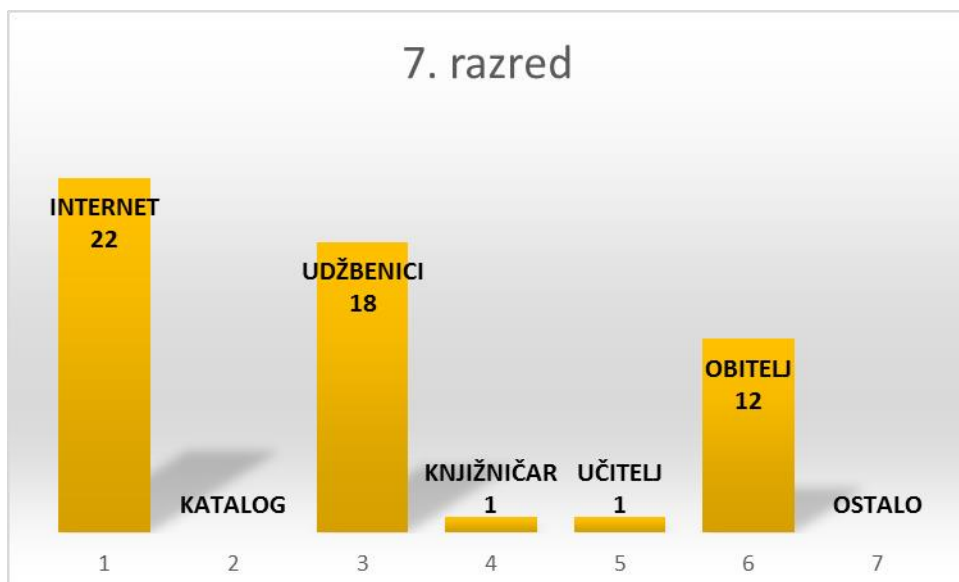

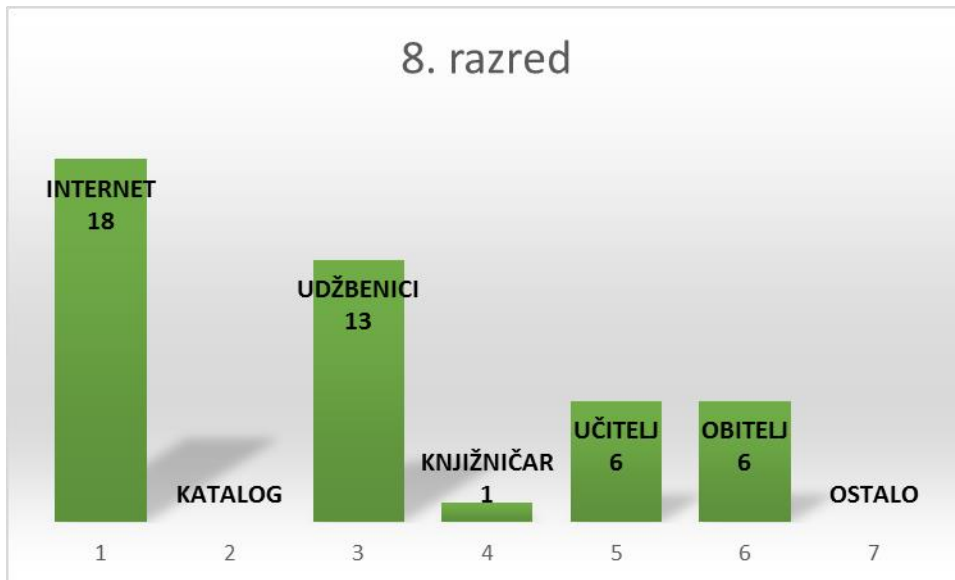

Grafikoni 8. i 9. Poznavanje knjižničnih programa i usluga u školskoj knjižnici

Učenici nerijetko iz različitih predmeta dobivaju teme koje moraju obraditi tako da napišu referat ili izrade prezentaciju na određenu temu koju moraju predstaviti kolegama u razredu. Sljedećim pitanjem htjelo se istražiti za kojim izvorima učenici posežu kada dobiju takav zadatak. Učenici su se mogli opredijeliti za više tvrdnji koje se odnose na njih. Većina učenika sedmog i osmog razreda izjasnili su se da informacije za izradu referata i prezentacija pronalaze na internetu, čak njih 40 (95%). Učenici koriste i školske udžbenike (31 učenik, 74%) te pitaju i za pomoć nekog u obitelji ukoliko im zadana tema predstavlja problem (18 učenika, 43%).

7. razred

Grafikoni 10. i 11. Izvori informacija za pisanje referata i u izradi prezentacija na zadanu temu

Iz dobivenih rezultata uočava se da je većinu učenika (39 učenika, 93%) barem jedanput profesor uputio na odlazak u knjižnicu.

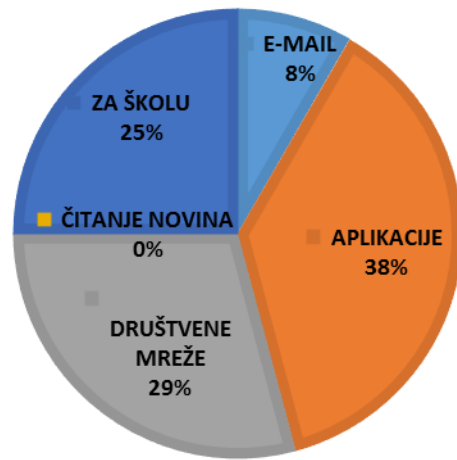

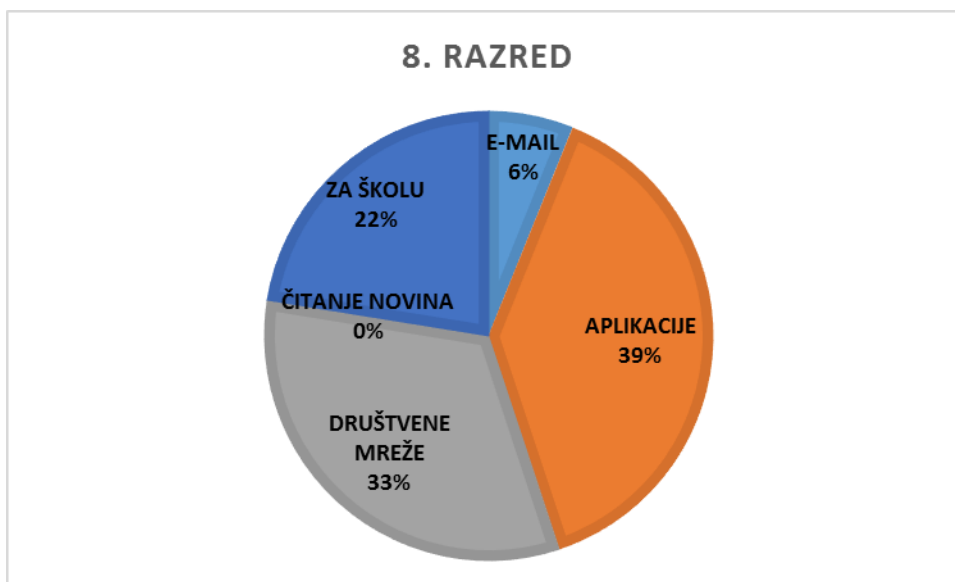
Grafikon 12. Upućivanje učenika na korištenje knjižnice

Sljedećim pitanjima željelo se istražiti čime se učenici najviše koriste dok “surfaju” internetom te snalaze li se ili ne u moru informacija koje se nude na internetu.

Čak 9 (38%) učenika sedmog i osam (39%) učenika osmog razreda, internet koristi za upravljanje aplikacijama za slanje poruka (*Viber, Skype, Watsapp*). Drugi najčešći razlog za korištenje interneta su društvene mreže poput *Facebooka, Twittera* i *Instagrama*. Čak 8 (29%) učenika sedmog i 6 (33%) učenika osmog razreda posjeduje svoj račun na nekom od navedenih društvenih mreža te se zbog toga koristi internetom. Svega 5 (22%) učenika sedmog i 4 (25%) učenika osmog razreda koristi se internetom za komunikaciju putem maila, a niti jedan učenik nije zaokružio ponuđeni odgovor da internet koristi za čitanje novina ili časopisa.

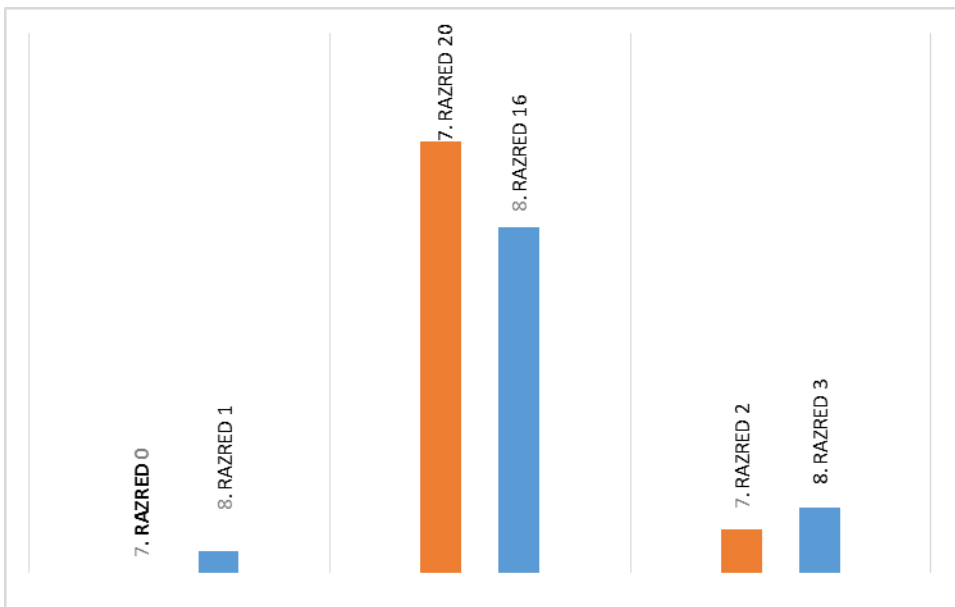
7. RAZRED

Grafikoni 13. i 14. Korištenje interneta

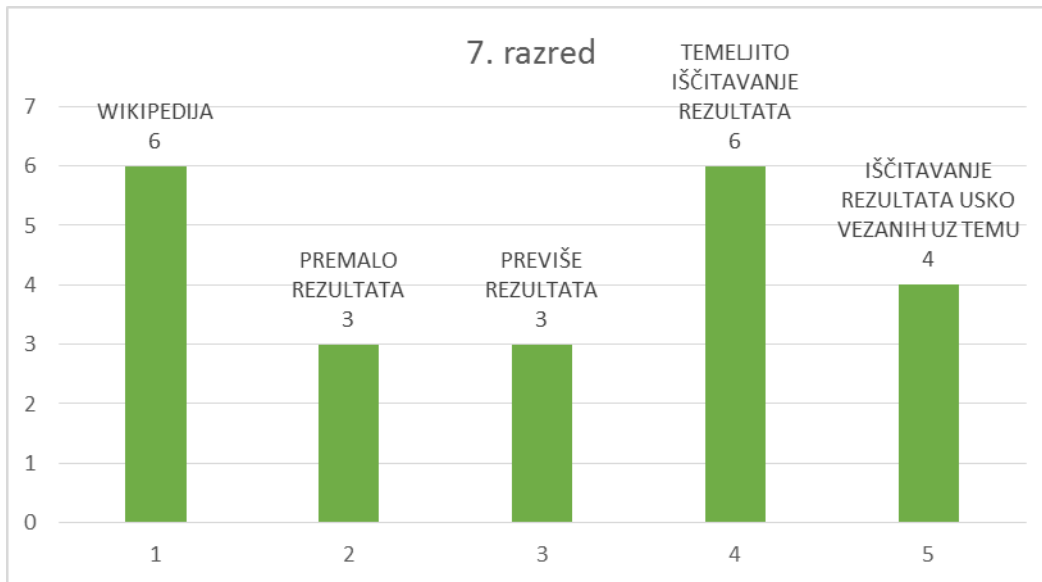
Knjižnični katalog koristi samo jedan učenik osmog razreda. Pretraživanje online knjižničnog kataloga ne koristi čak 20 (90%) učenika sedmog i 16 (80%) učenika osmog razreda, a 2 (9%) učenika sedmog i tri (15%) učenika osmog razreda odgovorila su da ni ne znaju što je to knjižnični katalog, unatoč tomu što se taj pojam uči u sedmome razredu iz područja medijske kulture.

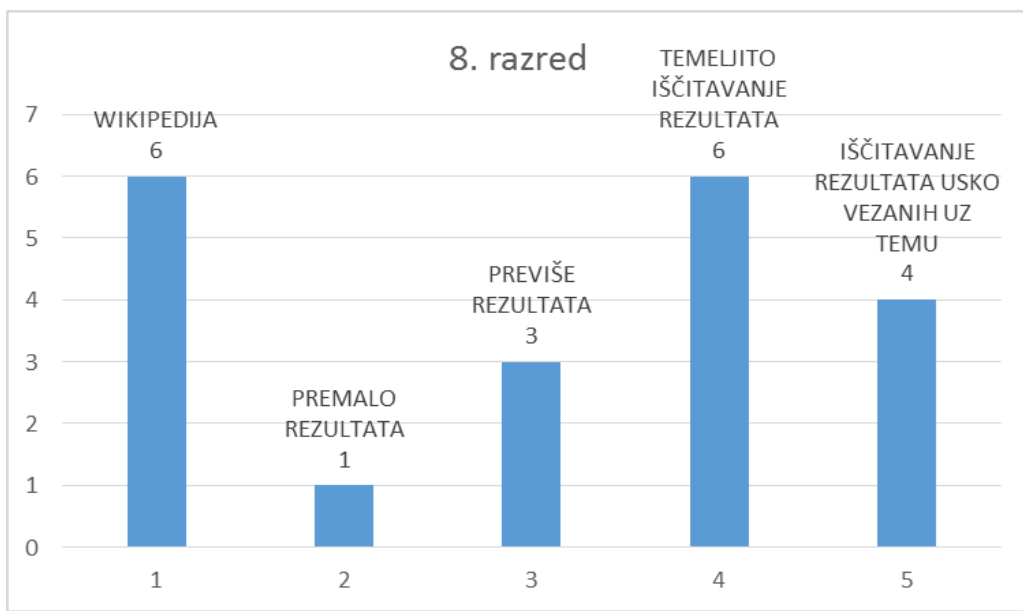

Grafikon 15. Korištenje knjižničnog kataloga

Sljedećom skupinom pitanja pokušalo se istražiti koliko su učenici uspješni u pretraživanju informacija te u odabiru onih koje im trebaju.

Od ukupnog broja učenika 6 (27%) učenika sedmoga i 6 (30%) učenika osmoga razreda koristi Wikipediju kao jedini pouzdani izvor informacija za potrebe pisanja referata, istraživanja za školu te u izradi prezentacija. Isti broj učenika sedmoga i osmoga razreda zaokružilo je da temeljito iščitavaju većinu dobivenih rezultata te onda odaberu onaj izvor koji im je potreban. Ostali učenici, 4 (18%) učenika sedmog i 4 (20%) učenika osmog razreda iščitava samo naslove onih rezultata koji su usko vezani za zadanu temu. Preostali broj učenika zaokružio je da se ili teško snalaze u dobivenim rezultatima jer ih je previše ili ih je premalo.

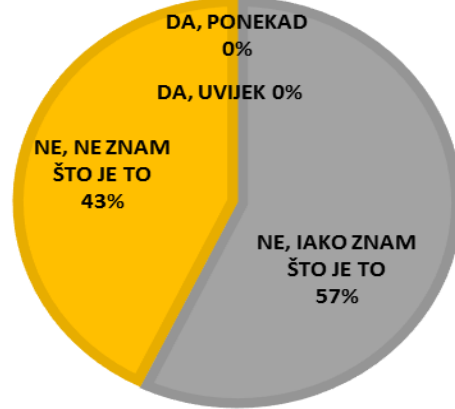

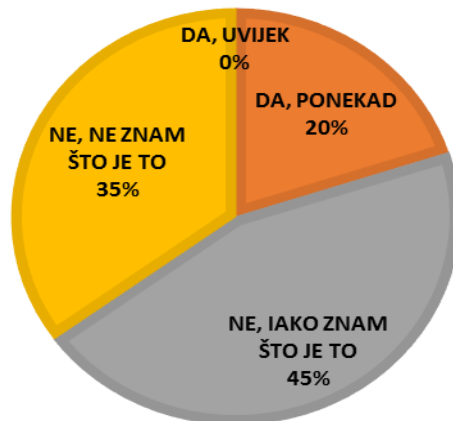
Grafikoni 16. i 17. Korištenje izvora informacija na internetu

Veliki broj učenika, čak 12 (57%) učenika sedmog i 9 (45%) učenika osmog razreda, zaokružilo je da ne koristi opciju pretraživanja putem *Google Scholar*, ali da je upoznata s tim pretraživačem. U sedmome razredu je 10 (43%), a u osmome razredu 7 (35%) učenika zaokružilo je da ne zna uopće što je to. Ostali učenici, u sedmome razredu niti jedan, a u osmome razredu 4 (20%) učenika ponekad pretražuje u *Google Scholaru*.

7. RAZRED

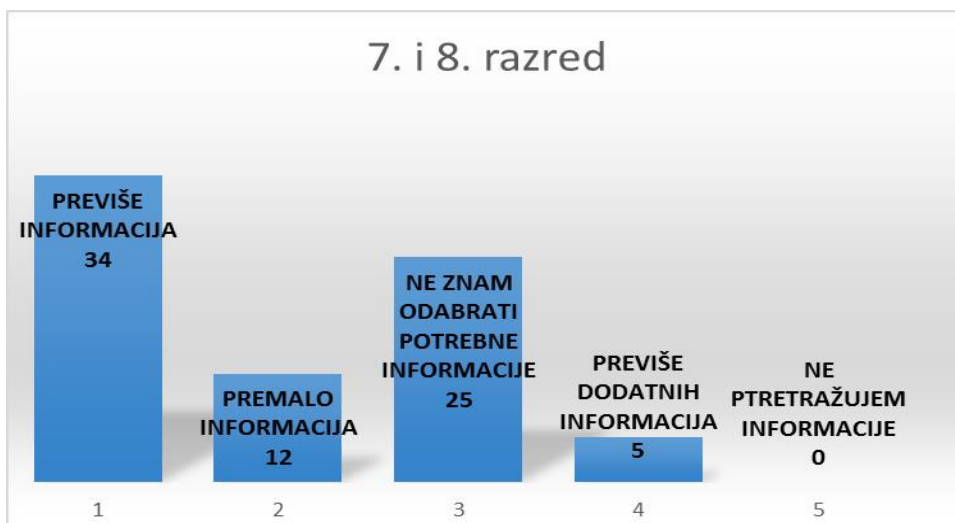

8. RAZRED

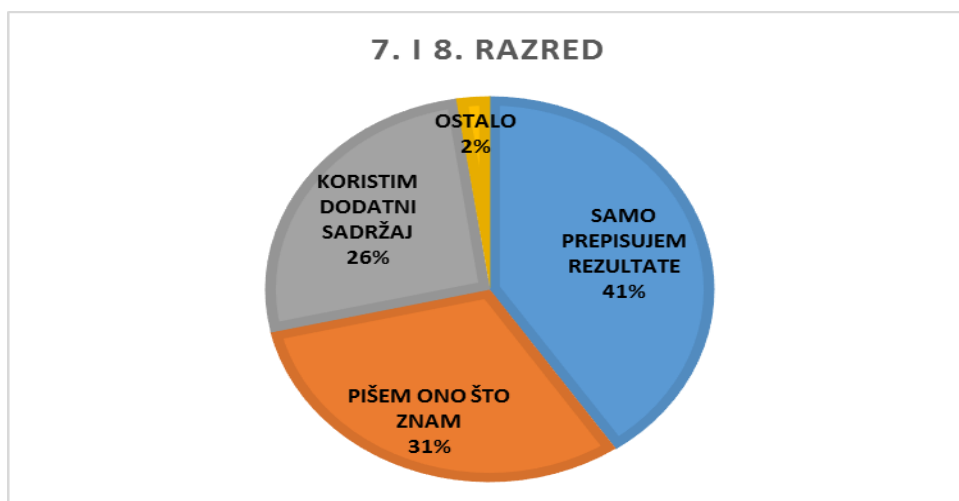
Grafikoni 18. i 19. Pretraživanje u *Google Scholaru* (Znalcu)

Sljedećom skupinom pitanja pokušalo se istražiti koji su najčešći problemi na koje učenici nailaze dok pretražuju te kad koriste pronađene informacije. Čak 34 (81%) učenika sedmog i osmog razreda ističu da im je najveći problem u pretraživanju, previše dobivenih rezultata i informacija. Sljedeći na ljestvici jest problem da čak 25 (60%) učenika ne zna kako odabrati informaciju koja je potrebna velikom broju dobivenih rezultata. Manjina učenika je ukazala da im problem predstavlja mali broj dobivenih rezultata te da često odlutaju u krivome smjeru tijekom pretraživanja zbog novih linkova koji se nude.

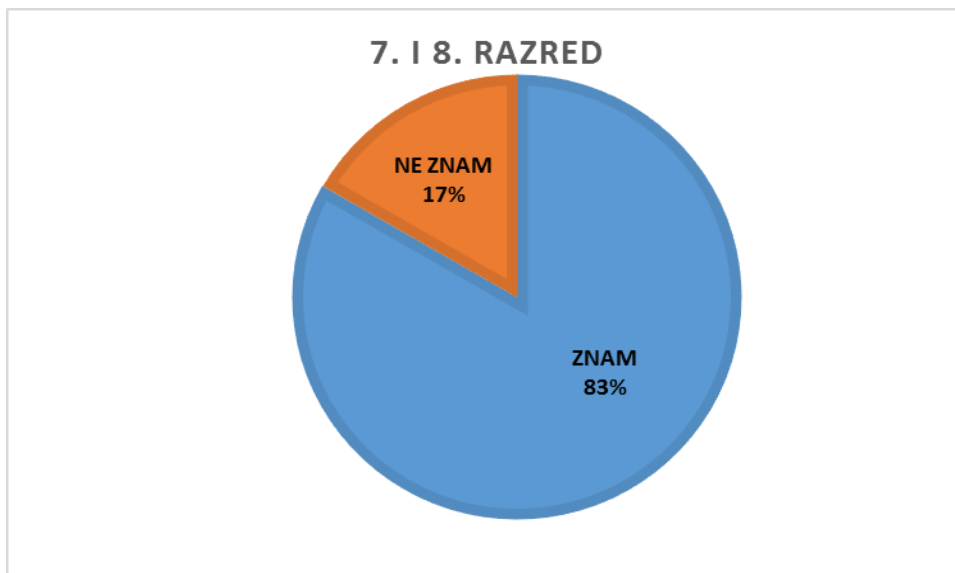
Grafikon 20. Problemi u pretraživanju informacija na internetu

Čak 17 (41%) učenika sedmog i osmog razreda, odgovorilo je da koriste pronađene informacije na način da ih samo prepisuju bez naznake o autoru navedene informacije, 13 (31%) učenika za potrebe pisanja referata i sličnih radova koristi samo informacije koje zna, a 11 (26%) učenika koristi se dodatnim sadržajem, ali obvezno naznačuje izvor, tj. autora kojeg se citira.

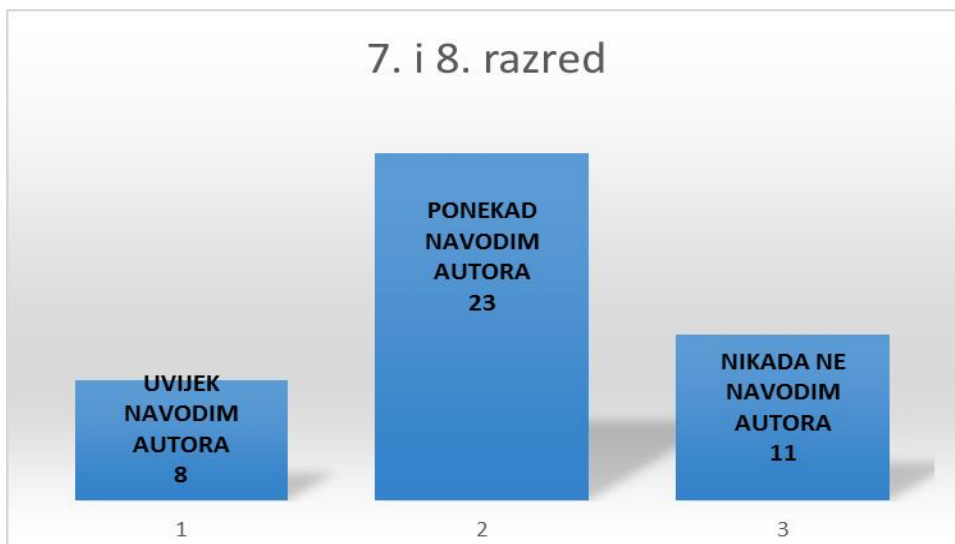
Grafikon 21. Korištenje izvora u pisanju referata

Sljedeća dva pitanja nadovezuju se na prethodno pitanje o problemu plagijata. Anketom se pokazalo da je 35 (83%) učenika sedmog i osmog razreda upoznato s pojmom autorska prava te znaju što taj pojam znači. Ostalih 7 (17%), od ukupnog broja učenika, navelo je da ne znaju što su to autorska prava.

Grafikon 22. Poznavanje pojma autorska prava

Od ukupnog broja učenika njih 23 (55%) navelo je da samo ponekad navodi autora prilikom citiranja i preuzimanja tuđih rečenica i informacija. Njih 11 (26%) nikada ne navodi autora, a samo 8 (19%) učenika sedmog i osmog razreda uvijek navodi autora. Većina ih je upoznata s pravilima citiranja, a o pravilima su učili u školi ili putem interneta. Unatoč tomu rijetko koriste pravila u praksi.

Grafikon 23. Poštovanje autorskih prava

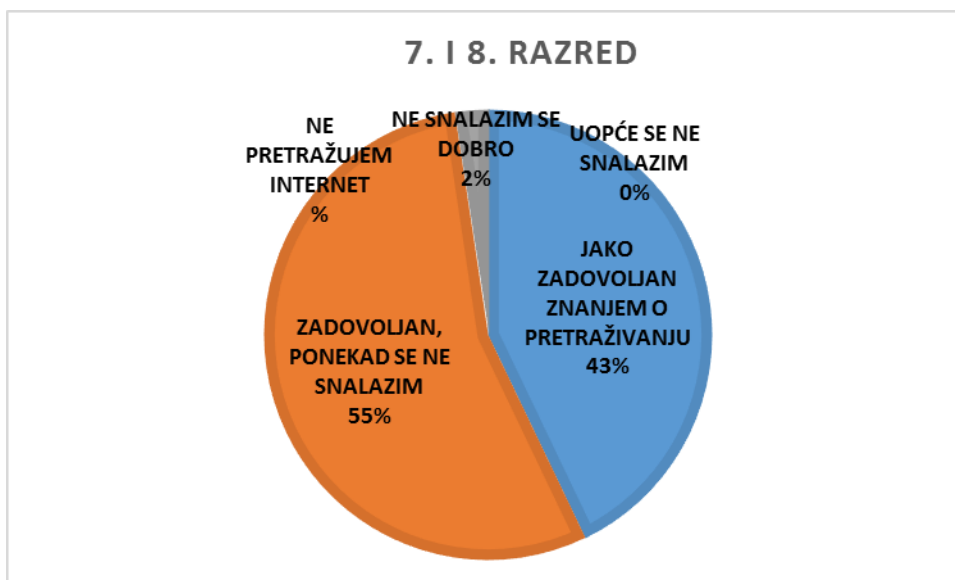
U posljednjim dvama pitanjima učenicima su se ponudile tvrdnje, tj. mišljenja o pretraživanju informacija na internetu i knjižnicama općenito. Čak 36 (86%) od ukupnog broja učenika sedmog i osmog razreda mišljenja su da su nam knjižnice potrebne bez obzira na razne pretraživače koji nam se danas nude, samo jedan učenik sedmog razreda zaokružio je da nam knjižnice više nisu potrebne. S druge strane, 35 (83%) učenika odgovorilo je da se svakodnevno koristi internetom u različite namjene. Da je važno znati pretraživati informacije putem interneta, zaokružilo je 24 (57%) učenika, a 21 (50%) učenik odgovorio je da će prije informacije pretraživati putem različitih pretraživača na internetu nego koristeći se online knjižničnim katalogom. Unatoč tomu što je dosta učenika zaokružilo da je važno znati pretraživati informacije putem interneta, samo njih 8 (19%) je iskazalo želju da u školi nauči više o informacijskoj pismenosti.

TVRDNJE	7. razred	8. razred	7. i 8. razred
Otkad postoji internet i pretraživači, knjižnice	1	0	1

nam više nisu potrebne.			
Knjižnice su nam potrebne bez obzira na pretraživače (Google,...)	21	15	36
Važno je znati pretraživati Internet	10	14	24
Uvijek ću prije odabrati Google pretraživač, nego online knjižnični katalog	10	11	21
Važno je naučiti pretraživati informacije jer ću mi to trebati u daljnjem školovanju.	15	6	21
U školi sam naučio kako pretraživati informacije na internetu.	0	4	4
Volio bih naučiti pretraživati knjižnični katalog	5	4	9
Upoznat sam s pojmom intelektualne krađe.	1	3	4
Nikad nisam prepisao tuđi rad i prikazao ga kao svoj.	15	4	19
Volio bih da sam u školi imao više prilike za učenje kako pretraživati informacije na internetu.	7	1	8
Svakodnevno se koristim internetom.	17	18	35

Tablica 1. Tvrdnje o pretraživanju informacija, internetu i knjižnicama

Na pitanje jesu li učenici zadovoljni svojim vještinama i znanjima o pretraživanju informacija putem interneta 18 (43%) učenika sedmog i osmog razreda navelo je da su jako zadovoljni, 23 (55%) učenika su većinom zadovoljni, ali da se ponekad ipak ne snalaze najbolje, a 1 (2%) učenik odlučio se za odgovor da se uopće ne snalazi u pretraživanju informacija.

Grafikon 24. Znanje o pretraživanju interneta

5. Rasprava

U ovome poglavlju analizirat ćemo navedene rezultate ankete iz prethodnog poglavlja. Anketa se sastojala od četiri grupe pitanja prilagođenih učenicima sedmog i osmog razreda kojima se nastojao ispitati odnos učenika prema: 1. Gradskoj knjižnici, 2. Školskoj knjižnici, 3. Pretraživanju interneta, 4. Autorskim pravima. Pitanja su obuhvatila tri načina pretraživanja informacija koja su dostupna učenicima te jedan problem na koji nailaze učenici tijekom korištenja pronađenih informacija.

5.1. Učenici i gradska knjižnica

Prvom grupom pitanja željelo se istražiti koliko je učenika članova gradske knjižnice te koliko često ju posjećuju. Od ukupnog broja učenika više od polovice učlanjeno je u Gradsku knjižnicu Frane Petrića u Cresu. Ostali učenici bili su učlanjeni, ali tijekom godina više nisu produživali članarinu, a manji broj je odgovorilo da se planira učlaniti. U gradsku knjižnicu, kao i u školsku knjižnicu, učenici se besplatno učlanjuju u prvome razredu. To vrijedi za učenike koji se nisu prije učlanili. Na taj način ih se pokušava potaknuti da postanu građani svjesni uloge knjižnice u društvu. Na postavljeno pitanje koliko učenici često posjećuju gradsku knjižnicu od broja učenika koji su učlanjeni u gradsku knjižnicu, samo njih 10% posjećuje knjižnicu jednom tjedno. Većina ih posjećuje jednom mjesečno, a razlog tomu je potreba podizanja lektirnog djela. Tako dolazimo do problema, a to je da veliki broj učenika posjećuje knjižnice jer to moraju, a ne zato jer žele. Iz razloga što školska knjižnica nudi dovoljan broj lektirnih djela za sve učenike, mali broj je onih koji ipak odlaze u gradsku knjižnicu po lektirno djelo. To je velika šteta jer gradska knjižnica sadrži puno veći fond beletristike i stručne literature, koja bi bila zanimljiva učenicima, od školske knjižnice.

5.2. Učenici i školska knjižnica

Prema navedenim rezultatima prve skupine mogli bismo zaključiti da većina učenika ne koristi programe i usluge gradske knjižnice te smo u drugoj skupini pitanja stavili naglasak na odnos učenika prema školskoj knjižnici. Kao što smo već naveli, svi učenici se u prvome razredu osnovne škole učlanjuju u školsku knjižnicu te se upoznaju s njezinom ulogom, smještajem, knjižničarem / knjižničarkom. Svi ispitani učenici složni su u jednome, da školsku knjižnicu najviše koriste za posudbu knjige za lektiru. Manji broj njih odlazi u knjižnicu da bi tamo učili, posudili literaturu za pisanje referata, čitali časopise. Možemo već na temelju ovih odgovora opet potvrditi da učenici primarno školsku knjižnicu povezuju s nastavom lektire. Sljedećim pitanjem iz ove skupine htjelo se ispitati koliko su učenici upoznati s ostalim programima i uslugama koje nudi školska knjižnica. Učenici su se većinom opredijelili za knjižničnu uslugu posudbe knjiga. Manji

broj učenika redovito se koristi računalima koja su besplatna za korištenje u školi. Najmanje učenika opredijelilo se za odgovor korištenja pomoći knjižničara u pisanju referata ili izrade prezentacije. Tu uslugu koriste rijetki, a vidjet ćemo kasnije u analizi da je tomu razlog oslanjanje na informacije dobivene putem internetskih pretraživača.

Kada učenici tijekom svog školovanja dobiju zadatak da napišu referat iz nekog predmeta ili izradu prezentaciju na temu određenog pojma, prema rezultatima ankete, oni posežu za informacijama koje se nalaze na internetu. Ostali su izvori koje koriste školski udžbenici. Za pomoć ne pitaju školskog knjižničara ili nastavnika već nekog iz obitelji ukoliko im zadana tema predstavlja problem. Iako je većinu učenika, prema rezultatima, učitelj barem jednom uputio na odlazak u knjižnicu, učenici vrlo malo koriste razne knjižnične programe koje nudi školska knjižnica. Od knjižničnih usluga i programa učenici najviše koriste posudbu lektirnog djela te računala koja se nalaze u knjižnici i na kojima mogu igrati igrice i istraživati za pisanje domaće zadaće ili referata.

5.3. Učenici i pretraživanje interneta

Prema prethodnim rezultatima može se vidjeti da učenici u rješavanju školskih zadataka prvo posežu za internetom, kao prvom pomoći u pisanju domaćih zadaća, referata i prezentacija. Ali postavlja se pitanje snalaze li se učenici u moru informacija koje dobivaju pretražujući razne pretraživače koji im se nude.

Prije odgovora na postavljeni problem, prema rezultatima istraživanja možemo vidjeti da se učenici najviše služe internetom za dopisivanje s prijateljima, roditeljima. Svaki učenik ima mobitel, ima znanje o spajanju na mrežu, sve mu je dostupno. Osim za dopisivanje putem raznih aplikacija, svaki peti učenik ima svoj profil na nekoj društvenoj mreži preko koje upoznaje nove prijatelje, komunicira, razmjenjuje podatke.

Osim navedenih načina korištenja interneta, jedan manji dio učenika je ipak odgovorio da koriste internet i za izvršavanje školskih obveza. Na tu informaciju

nadovezuje se pitanje koliko su učenici vješti u korištenju i pronalaženju informacija koje su im potrebne. Malo manje od polovice učenika tvrdi da se u pronalaženju informacija koristi prvim izvorom koji se nudi kada se upiše traženi ključni pojam. Kako je taj izvor najčešće Wikipedija, možemo zaključiti da učenici najviše koriste tu stranicu kao glavni, ako ne i jedini, izvor u svojim istraživanjima. Manji broj učenika tvrdi da temeljito iščitavaju većinu dobivenih rezultata te onda odaberu onaj izvor koji im je potreban. Najmanji se udio učenika snalazi malo bolje te pregledava samo one izvore koji su usko vezani za temu, upisuju ključne riječi na različite načine, horizontalno se kreću iz izvora u izvor. Nažalost, prema navedenim rezultatima takvi su učenici rijetki. Ostatak tvrdi da se uopće ne snalazi u rezultatima jer ih je previše ili ih je premalo. Smatram da je najveći problem u prvoj skupini učenika koji svoje rezultate uopće ne provjeravaju već ih prihvaćaju kao gotove i potpuno točne činjenice. Ne izgrađuju svoj stav o različitim izvorima, nisu kritični te na kraju ni ne razvijaju prirodnu znatiželju kojom bi produbili svoje znanje. Jedno je od mogućih rješenja za navedeni problem poučiti učenike pretraživanju. Ključni proces u pretraživanju je postavljanje konkretnih upita u tražilicu. Postavi li se konkretno pitanje ili upiše li se točna ključna riječ, vrlo se lako dolazi do rezultata koji se onda mogu proširiti dodavajući još neku ključnu riječ ili suziti preformulirajući početno pitanje. Učenike treba podučiti tomu kako konkretizirati i artikulirati svoje potrebne kroz dobro postavljen upit.

Kao jedna od opcija, osim interneta, školskih udžbenika, učitelja, roditelja, bila je ponuđena i knjižnica i knjižničar kao izvor informacija. Najmanji broj učenika odabrao je tu tvrdnju. Kao pomoć u pronalaženju informacija, ponuđen je knjižnični katalog školske knjižnice koji, prema rezultatima ankete, učenici ne koriste. Iako se s pojmom knjižničnog kataloga učenici susreću na početku sedmoga razreda, to sve ostaje samo na razini teorije i prakse sa satova obradbe. Taj podatak je poražavajući jer se knjižnica nalazi na zadnjem mjestu, tj. postaje zadnja opcija koju bi učenici odabrali za traženje pomoći u svojem istraživanju. Učenici nisu svjesni ili nisu upoznati s mogućnostima koje nudi knjižničar. Nisu svjesni da im se samo jednim obraćanjem knjižničaru, posao koji moraju odraditi može duplo olakšati. Ne oslanjaju se na tu pomoć, već često koriste neprovjerene informacije umjesto one točne koje mogu pronaći u knjižnici. Smatram da je ovakav rezultat vrlo alarmantan. Stvaraju se i odgajaju generacije učenika od kojih će

se većina dalje školovati u nekim visokoškolskim ustanovama, a nisu naučeni temeljima istraživanja koja su baza za pisanje seminara na raznim kolegijima. Potrebno je učenike više zainteresirati za odlazak u knjižnicu, potrebno je smanjiti, ili potpuno ukloniti, taj jaz između učenika i knjižničara, učenika i knjižnice.

5.4. Učenici i autorska prava

U svakodnevnim razgovorima s učenicima tijekom nastavnog procesa te pregledavanjem njihovih samostalnih radova, referata i ostalih oblika istraživanja, učenici ostavljaju dojam da ne znaju ili ne mare za pravila citiranja. Prema rezultatima ankete većina učenika, ali opet manje od polovice, izjavilo je da tijekom obradbe lektire, pisanja referata i ostalih istraživanja prepisuju pronađene informacije bez naznake o izvoru informacija. Većina njih koristi se tehnikom copy-paste koja im još više olakšava proces prepisivanja. Manji broj učenika koristi se samo informacijama koje već znaju, ali na taj način njihov rad ne dobije širinu, tj. nedostaje mu istraživački dio koji učenici ne odrade. Najmanji broj učenika tvrdi da dodatno istražuju zadanu temu te da obvezno naznačuju izvor od kojeg su preuzeli informacije. Uzevši u obzir sve dobivene rezultate možemo zaključiti, ili barem pretpostaviti, kako veći broj učenika ne zna pisano obrađivati i prikazati svoje istraživanje zadanih tema. Iz iskustva s nastave dobivamo saznanja da učenici, iako su dobili informaciju o pravilima citiranja, radije biraju lakši, ali krivi put, put prepisivanja. Biraju teške tekstove u kojima se ne mogu snaći, niti ih prepričati, pa je jedino rješenje prepisivanje. Rješenje za taj problem je inzistiranje na poštovanju pravila, ali i kažnjavanju nepoštovanje istih.

Anketom se željelo i ispitati što je razlog prepisivanja učenika. Pokušalo se saznati jesu li učenici skloni tomu zbog neznanja ili zbog svog odabira. Na pitanje koliko je učenika upoznato s pojmom autorska prava, pozitivno je odgovorilo tri četvrtine učenika. Dakle, većina učenika zna što su to autorska prava, koja je njihova svrha te zašto ih moramo poštovati. U teoriji su učenici dobro upoznati s pojmom, ali u praksi ih se

učenici ne pridržavaju. Možemo zaključiti da unatoč tomu što su učenici o pravilima citiranja naučili u školi, unatoč tomu što se sve više upozorava i govori o problemu plagiranja do značajnih promjena ne dolazi. Smatramo da je tomu tako jer se još uvijek ne rade dovoljne provjere radova, ne održava se dovoljno radionica na tu temu, ne obrazuju se učenici od prvoga razreda, tj. ne govori se dovoljno često o tomu problemu u odgojno-obrazovnim ustanovama. U školama dolazi sve više i do različitih pristupa obradbe informacija. Učitelji sve češće zadaju zadatke poput „Pronađi na internetu nešto više o pojmu alge te zapiši u bilježnicu što si pronašao.“, ali ne upućuju učenike, kad zapišu zadatak u bilježnicu, da navedu izvor gdje su pronašli te informacije. Učenici dobivaju zadatke s nedovoljnim uputama te se krivo uče samostalnome istraživanju. Rješenje za taj problem je uključivanje knjižničara u nastavni proces kao punopravnog suradnika.

6. Primjer kreiranja programa informacijskog opismenjavanja u Osnovnoj školi Frane Petrića u Cresu

Nakon analize rezultata provedenog istraživanja kao pilot projekt knjižnice kreirane su i održane dvije radionice informacijskog opismenjavanja. Polazište za radionicu informacijskog opismenjavanja bila je činjenica da su tinejdžeri danas zasuti velikom količinom nefiltriranih informacija koje su im dostupne putem različitih medija. Anketnim ispitivanjem naše ciljne skupine utvrđeno je da si većina tinejdžera ne postavlja pitanje o autentičnosti, kvaliteti, valjanosti i pouzdanosti informacija. S obzirom na to da im pristup informacijama predstavlja manji problem u odnosu na vrednovanje, odabir i etički valjano korištenje, osmišljena je radionica u kojoj ih se htjelo poučiti kako da selektivno pretražuju mrežne izvore. Program i pripreme za radionice nastale su na temelju rezultata anketa. Pitanja na koja su učenici odgovorili negativno poput korištenje

knjižničnog kataloga ili pronalaženje informacija putem *Google* pretraživača bila su temelj za osmišljavanje radionica.

Cilj radionica bio je osvijestiti važnost informacijske pismenosti kao osnovne komponente cjeloživotnog učenja, potaknuti tinejdžere na “mudrije surfanje”, na učinkovito pronalaženje, vrednovanje i korištenje informacija te ih potaknuti na korištenje ostalih knjižničnih usluga.

Radionice su se održale u dva navrata 1. i 8. ožujka u popodnevnim satima u prostoru školske knjižnice koja ima šest računala koja smo mogli koristiti. Prva radionica bila je za učenike sedmog razreda, a druga za učenike osmog razreda. Radionica je bila planirana da traje 60 minuta, ali je trajala i duže jer su se učenici trebali izmjenjivati na računalima.

U prvome dijelu radionice učenicima se kroz slike i opušteni razgovor pojasnilo što znači biti informacijski pismen i što zna osoba koja je informacijski pismena. Nadalje, učenici su toga dana također naučili kako prepoznati potrebu za informacijom, kako informaciju pronaći, gdje ju provjeriti, što s njom učiniti, odnosno kako naučeno znanje prenijeti. Kako bi nastavni sat bio zanimljiviji, učenicima je dana sloboda sudjelovanja u radionici, odnosno postavljanja pitanja i davanja vlastitih mišljenja na zadanu temu. Učenici, koji su sudjelovali u radionici, također su naučili na kojim mrežnim stranicama, primjerenima za njihov uzrast, mogu tražiti potrebnu im informaciju, vezanu uz rad na plakatu, referatu ili pak za pomoć kod rješavanja zadatka iz matematike ili lektirnog zadatka. Kraće su im predstavljene sljedeće mrežne stranice: Pitajte knjižničara, Škole.hr, Lektire.škole, Hrvatski pravopis, Hrvatski jezični portal, Hrvatska enciklopedija, Proleksis enciklopedija, Hrvatski biografski leksikon. Nakon upoznavanja s navedenim stranicama učenici su dobili zadatak. Prvo su se podijelili u parove, a zatim je svaki par dobio jedan papirić na kojem je bio jedan pojam, jedna informacija koju su morali pronaći na stranicama iz prethodnog dijela radionice. Nakon što pronađu pojam, učenici su trebali ukratko o njemu napisati najvažnije informacije, navesti izvor te ga predstaviti ostalim učenicima. Učenicima je ovaj zadatak bio vrlo zanimljiv jer su bez problema pronašli stranicu koja im je trebala te upisali svoj pojam u tražilicu koju sadrži stranica. Teži dio zadatka bio je napisati ono najvažnije o pojmu, a da ne prepisu cijeli dobiveni

tekst. Iako su to učenici već sedmog i osmog razreda, vrlo se teško snalaze u sažimanju teksta.

U drugome, kraćem, dijelu radionice učenici su ponovili pretraživanje knjižničnog kataloga. I sedmaši i osmaši su do tada već učili na satu Hrvatskoga jezika što je to knjižnični katalog. Upravo zato zajedno smo se podsjetili koja su to pravila za pretraživanje knjižničnog kataloga. Nakon ponavljanja svaki učenik dobio je jedan naslov koji je morao pronaći u katalogu te pomoću signature, koja je navedena u katalogu, pronaći zadanu knjigu na policama školske knjižnice. Učenici su se dobro snašli u tom zadatku. Na pitanje zašto onda sami ne pronalaze knjige, barem one za lektiru, putem knjižničnog kataloga, odgovorili su da im je lakše, jednostavnije samo pitati knjižničarku koja onda to učini umjesto njih.

Kao zaključak nakon održanih radionica možemo navesti da su učenici sedmog i učenici osmog razreda započeli radionicu s podjednakom razinom predznanja. U prvome dijelu radionice sudjelovali su svojim pitanjima, ali i svojim različitim, površnim iskustvima s pretraživanjem online informacija. U praktičnome dijelu učenici su se vrlo dobro snalazili u pretraživanju navedenih stranica, ali najveći problem bio im je sažeti informacije koje su dobili na nekoliko najvažnijih. To je problem na kojem će učenici morati raditi do kraja svojeg školovanja. Kako dobivenu, pouzdanu informaciju sažeti na nekoliko rečenica, a da se ne izostavi ništa bitno. Razvijanje te vještine zadatak je svakog učenika, ali i svakog učitelja koji u tome može puno pomoći. Svi su željeni ishodi radionice ostvareni. Učenici su na kraju radionice bili sposobni samostalno definirati pojam informacijske pismenosti, samostalno se služiti stranicama koje su pouzdane za istraživanje zadanog pojma, kritički promišljati o rezultatima dobivenim na internetu te samostalno pretraživati knjižnični katalog školske knjižnice.

Učenici smatraju da je radionica bila vrlo korisna te je ostala kao jedna od zanimljivijih iskustava koje sa sobom nose u sljedeću školsku godinu.

7. Zaključak

Učenici koji odrastaju u svijetu novih, naprednih tehnoloških izuma moraju tijekom svog primarnog školovanja dobiti informacije o informacijskoj pismenosti. Moraju biti podučeni pretraživanju gomile informacija kojima su okruženi. Moraju sami znati odabrati pravu informaciju koja im je potrebna. Na kraju, mora im biti stalo do toga kojem izvoru mogu vjerovati, a kojem ne mogu. Upravo ove tvrdnje ovim radom i istraživanjem htjelo se provjeriti u praksi. Koliko su učenici sedmog i osmog razreda, na kraju svog primarnog obrazovanja, osposobljeni i informacijski pismeni.

Provedena anketa sastojala se od četiri grupe pitanja kojima se pokušalo otkriti kakav odnos učenici imaju prema: 1. Gradskoj knjižnici, 2. Školskoj knjižnici, 3. Pretraživanju interneta, 4. Autorskim pravima. Prve tri grupe pitanja možemo zapravo svesti na isti nazivnik. Njima se pokušalo saznati na koji način učenici dolaze do potrebnih informacija, tj. kojim se sredstvom najviše služe.

Prema rezultatima provedene ankete vrlo je mali broj učenika sedmog i osmog razreda trenutno učlanjeno u Gradsku knjižnicu Frane Petrića u Cresu. Razlozi tomu su da se sve što im je potrebno nalazi u školskoj knjižnici Osnovne škole Frane Petrića. Pod tim „sve” učenici misle na lektirna djela. Iako im je za pisanje referata, izradu prezenetacija na zadanu temu potrebna i stručna literatura namjenjena učenicima koje nema dovoljno u školskoj knjižnici.

Svi učenici sedmog i osmog razreda učlanjeni su u školsku knjižnicu te redovito odlaze u nju. Razlog tomu je posudba lektirnog djela. Dakle, učenici sigurno jednom ili dva puta mjesečno odlaze u školsku knjižnicu. Ostali razlozi su učenje za vrijeme odmora ili slobodnog sata te igranje igrice jer se tamo nalaze školska računala koja mogu svi učenici škole koristiti. Samo se jedna trećina učenika odlučila za tvrdnju da u školsku knjižnicu odlaze kako bi pretraživali informacije koje su im potrebne za rješavanje školskih obveza. Rezultati ankete pokazali su da učenici nisu upoznati s temeljnim knjižničnim uslugama koje se nude učenicima, ne koriste ponuđenu pomoć knjižničara u pretraživanju knjižničnog kataloga niti ga sami ne koriste iako su njime upoznati na početku sedmog razreda.

Na temelju navedenih rezultata moglo se pretpostaviti da će tvrdnja da učenici najviše pretražuju informacije na internetu biti točna. Potvrđeno je da se većina učenika sedmog i osmog razreda služi intrnetskim pretraživačima kada moraju pisati referat ili rješavati neki drugi oblik zadatka na zadanu temu. Iako je većina učenika zaokružila tu tvrdnju, većina ih tvrdi da se loše snalaze u gomili informacija koje nalaze na internetu. Nerijetko zbog toga koriste samo prvi izvor koji dobiju nakon upisanog upita ili ključnog pojma u pretraživač. Taj prvi izvor je u 90% slučajeva Wikipedija koja je izvor na koji se oslanjaju gotovo svi učenici. Možemo zaključiti da učenici koriste nepouzdanе izvore kojima ne provjeravaju točnost već ih koriste kao gotove činjenice, informacije. Učenici još nisu razvili kritički stav prema informacijama koje dobivaju, već ih koriste kao i informacije koje dobivaju u školskim udžbenicima koji su ipak prošli nekoliko kontrola prije nego su dopušteni za korištenje u školama.

Uz činjenicu da učenici koriste samo informacije pronađene na internetu pojavljuje se problem kršenja autorskih prava. Većina učenika navela je da rijetko ili nikad uz preuzetu informaciju ne zapisuju podatak otkud im ta informacija te kada je

preuzeta. Iako su učenici već do sedmog i osmog razreda upoznati s pojmovima intelektualna krađa i autorska prava, krše ta pravila jer ih se rijetko kažnjava za to, a još rjeđe ih se upućuje na to da je to protuzakonito činiti prije zadavanja teme referata ili teme za izradu prezentacije. Učenici u teoriji znaju kako bi trebalo postupiti, koja su pravila citiranja i navođenja tuđeg teksta, ali ih zaborave ili im se ne da primjeniti ih u svojim radovima.

Rezultati ankete ukazuju na vrlo nisku razinu informacijske pismenosti učenika sedmog i osmog razreda. Uz rezultate navedeni su i najvjerojatniji uzorci tomu. Što nam je činiti da se ta situacija popravi? Prvi korak je obavezno provođenje radionica koju smo predstavili na kraju diplomske radnje. Učenici se moraju već u osnovnoj školi upoznati s pojmom informacijska pismenost. Na izornoj nastavi Informatike učenici se upoznaju s pojmom informatičke pismenosti, ali na radionici oni nauče razlikovati ta dva pojma. Dvjesto radionicama koje bi se provodile u prvome i drugome polugodištu učenici bi trebali dobiti teorijsku bazu koju bi zatim primjenili na nastavnim zadacima na točno određenim predmetima na kojima dobivaju najviše zadataka istraživačke vrste, npr. Priroda i društvo, Geografija i Povijest. Da bi se radionice uspješno provodile, potrebna je velika suradnja predmetnih učitelja i školskih knjižničara. Oba sutručnjaka trebala bi biti svjesna problema te imati jednaku želju da se taj problem iskorijeni unatoč prenatrpanom programu koji treba predmetni učitelj svake godine proći sa svojim učenicima. Informacijski pismeni učenici lakše će prolaziti i usvajati nastavni program jer će imati razvijeno kritičko mišljenje i prirodnu radoznalost koja će mu pomagati u svladavanju građiva, u razdvajanju važnih od manje važnih činjenica.

Osim što se mora dogoditi je suradnja na razini odgojno-obrazovnih ustanova, da bi se dogodio pravi pomak u odgajanju informacijski pismenih generacija važno je uopće knjižničarsku profesiju početi više cijeniti. Potrebno je educirati i promicati ideju o informacijskoj pismenosti u svim zajednicama stručnjaka bilo koje vrste, potrebno je početi razlikovati na svim razinama informatičke vještine od informacijskih. Najvažnije, ono što naša država još nema, potrebno je dogovoriti i izraditi standard koji će postati dijelom svakog nastavnog procesa na svim razinama školovanja. Potrebno je što prije pojam informacijske pismenosti uključiti u programe u praksi te iskoristiti modernu tehnologiju, koju posjeduje sve više hrvatskih škola (računala, tableti, pametne ploče i

sl.), kako bi se pojam primjenio u praksi, a ne ostao samo kao ideja, kao mrtvo slovo na papiru.

Literatura

1. Aftab, P. Opasnosti interneta, vodič za škole i roditelje. Zagreb: Neretva, 2003.
2. ALA, Presidential Committee on Information Literacy: Final Report, 1989., URL: <http://www.ala.org/ala/mgrps/divs/acrl/publications/whitepapers/presidential.cfm> (15.lipnja 2017.)
3. Buchberger, I. (2012), Kritičko mišljenje: priručnik kritičkog mišljenja, slušanja, čitanja i pisanja. Rijeka: Universitas, URL: https://www.researchgate.net/publication/292996183_Kriticko_misljenje (1. lipnja 2017.)
4. Bušelić, V. Informacijska pismenost. ICT Business, 2015. URL: <http://www.ictbusiness.info/kolumne/informacijska-pismenost>. (2. travnja 2017.)
5. Dimić Vrkić, J., Suvremeni oblici pismenosti, Šk. vjesn. 63, 3 (2014) 381-394, URL: <http://hrcak.srce.hr/file/200650>, str. 389 (1. srpnja 2017.)
6. Gorman, M. Postojana knjižnica: tehnologija, tradicija i potraga za ravnotežom. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2006.

7. Hrvatski jezični portal: <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (6. rujna 2017.)
8. Hrvatski leksiografski zavod, Citati i izreke,
URL: <http://www.lzmk.hr/hr/izdanja/natuknice/211-citati-i-izreke/838-citati-i-izreke> (1. srpnja 2017.)
9. IFLA Guidelines for Library Services for Young Adults. Revision from the Guidelines published in 1996. by the Standing Committee from Section Libraries for children and young adults. URL: <http://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-and-young-adults/publications/ya-guidelines2-en.pdf>, str. 1.-15. (10. siječnja 2017.)
10. Information Literacy Standards for Student Learning – standards and indicators, u: Information Power: Building partnership for learning. American Library Association and The Association for Educational Communications and Technology. Chicago: 1998.
URL: http://umanitoba.ca/libraries/units/education/media/InformationLiteracyStandards_final.pdf (1. srpnja 2017.)
11. Informacijska pismenost i poticanje čitanja. UDK.02: Hrvatska mreža školskih knjižničara,
URL: http://www.knjiznicari.hr/UDK02/index.php/Informacijska_pismenost_i_poticanje_%C4%8Ditanja (5. ožujka 2017.)
12. Kovačević, Dinka; Lasić-Lazić, Jadranka; Lovrinčević, Jasmina. Školska knjižnica-korak dalje. Zagreb: Filozofski fakultet, Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske znanosti: Altagama, 2004.,
13. Kovačević, Dinka, Lovrinčević, Jasmina. Školski knjižničar. Zagreb: Zavod za informacijske studije Odsjeka za informacijske i komunikacijske znanosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta, 2012.
14. Lasić-Lazić, J. Informacijska tehnologija u obrazovanju. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2014.
15. Lasić-Lazić, J., Banek Zorica, M., Špiranec, S. Obrazovanje školskih knjižničara temeljeno na ishodima učenja, u: Jadranka Lasić-Lazić. Informacijska tehnologija u obrazovanju. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2014.
16. Lasić-Lazić, J., Špiranec, S., Banek Zorica, M., Izgubljeni u novom obrazovnom okruženju – pronađeni u informacijskom opismenjavanju. Medijsko istraživanje. God.18, br.1, 2012., URL: hrcak.srce.hr/file/127116, (5. lipnja 2017.)

17. Lau, Jesus. Smjernice za informacijsku pismenost u cjeloživotnom učenju : završna verzija, recenzirano 30. srpnja 2006. Hrvatsko knjižničarsko društvo: Zagreb, 2011. Lau, Jesus. Guidelines on Information Literacy for Lifelong Learning. Final Draft. Retrieved July 12, 2008. URL: <http://www.ifla.org/VII/s42/pub/IL-Guidelines2006.pdf> (5. studenog 2016.)
18. Machala, D., Knjižničarske kompetencije, pogled na razvoj profesije. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 2015.
19. Nadrljanski, Đorđe, Informatička pismenost I informatizacija obrazovanja, Informatologija 39, 2006, 4, 262-266, URL: <http://hrcak.srce.hr/file/14157> (15. lipnja 2017.)
20. Nastavni plan i program za osnovnu školu. Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, 2006.,
URL:
http://www.azoo.hr/images/AZOO/Ravnatelj/RM/Nastavni_plan_i_program_za_osnovnu_školu_-_MZOS_2006_.pdf (10. prosinca 2016.)
21. Preporuka Europskog parlamenta i Savjeta od 18. prosinca 2006. o ključnim kompetencijama za cjeloživotno učenje. Metodika: 11, 20 (1/2010) URL:<http://hrcak.srce.hr/61536>. (3. prosinca 2016.)
22. Standard za školske knjižnice (2009.),
URL:http://www.hkdrustvo.hr/clanovi/alib/datoteke/file/novosti/Novi_Standard_za_školske_knjiznice_2013_za_javnu_raspravu.pdf (15. travnja 2017.)
23. Stričević, I. Pismenost 21. stoljeća: učenje i poučavanje u informacijskom okruženju. //Zrno 22, 97-98 (2001.)
24. Špiranec, S. Informacijska pismenost – ključ za cjeloživotno učenje. Edupoint časopis o primjeni informacijskih tehnologija u obrazovanju. God. III, br. 17, Zagreb, 2003.
URL:http://edupoint.carnet.hr/casopis/cimages/edupoint/ep_17_1.pdf. (5. travnja 2017.)
25. Špiranec, S., Banek Zorica, M. Informacijska pismenost. Teorijski okvir i polazišta. Zagreb: Zavod za informacijske studije, 2008.
26. Tkalac Verčić, A., Sinčić Ćorić, D., Pološki Vokić, N. Priručnik za metodologiju istraživačkog rada: kako osmisliti, provesti i opisati znanstveno i stručno istraživanje. M.E.P. d.o.o., Zagreb: 2011.

27. Zovko, M. Školski knjižničar – zakonski okvir., u: XIX. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske. Šibenik: Agencija za odgoj i obrazovanje, 2007.
28. Zurkowski, Paul G. The Information Service Environment: Relationships and Priorities. National Commission on Libraries and Information Science, 1974.
29. XXII. Proljetna škola školskih knjižničara Republike Hrvatske Zagreb, 7. - 10. travnja 2010. TEMA: Školska knjižnica i slobodno vrijeme učenika Neposredno i posredno uključivanje knjižničara u školski kurikulum ZBORNIK RADOVA; Agencija za odgoj i obrazovanje Zagreb, 2010.
- URL: http://www.azoo.hr/images/izdanja/22_Proljetna_skola_knjiznicara2010.pdf

Prilozi

Prilog 1. Anketa

Prilog 2. Popis grafikona

Prilog 3. Popis tablica

Prilog 4. Priprema za radionicu informacijskog opismenjavanja učenika

Prilog 1. Anketa

Informacijska pismenost

Ova anketa koristit će se u svrhu pisanja diplomske radnje. Njime se nastoji ispitati koliko su učenici Osnovne škole Frane Petrića u Cresu informacijski pismeni.

Anketa je anonimna!

Zaokruži odgovor/e koji se odnosi/e na tebe.

1. Spol

a) muški

b) ženski

1. Razred:

a) sedmi

b) osmi

3. Opći uspjeh:

- a) dovoljan (2)
- b) dobar (3)
- c) vrlo dobar (4)
- d) odličan (5)

4. Član sam gradske knjižnice?

- a) Da, član sam gradske knjižnice.
- b) Bio sam član, ali više nisam.
- c) Nisam, ali se planiram učlaniti.
- d) Nisam član.

5. Koliko često odlaziš u gradsku knjižnicu bilo da odlaziš posuditi knjigu, na internet ili nešto slično tome?

- a) jedanput u tjedan dana
- b) jedanput mjesečno
- c) jedanput u pola godine
- d) jedanput godišnje
- e) Ne odlazim u gradsku knjižnicu.

6. U školsku knjižnicu odlazim da bih (moguće je zaokružiti više odgovora):

- a) posudio knjigu za lektiru
- b) posudio literaturu za izradu prezentacije / seminara / referata /zadaće
- c) čitao časopise
- d) koristio referentu zbirku (enciklopedije, pravopis, rječnike,...)
- e) učio
- f) družio se s prijateljima
- g) ispunio slobodno vrijeme za vrijeme slobodnog sata
- h) igrao igrice na računalu

i) nešto drugo: _____

7. Jesu li te tijekom školovanja profesori upućivali na korištenje knjižnice?

- a) Da, jesu.
- b) Ne, nisu.
- c) Jesu, ali nisam odlazio/la u knjižnicu.
- d) Nisu, ali sam odlazio/la u knjižnicu.

8. U knjižnici mogu (moguće je zaokružiti više odgovora):

- a) posuditi knjigu
- b) izrađivati prezentaciju, pisati zadaću, pisati referat
- c) slobodno koristiti računalo
- d) ići na internet
- e) služiti se enciklopedijama, pravopisom, rječnikom
- f) čitati časopise
- g) dobiti pomoć i savjet u pisanju referata ili izradi prezentacija
- h) posjetiti izložbu
- i) ostalo: _____

9. Kada dobijem temu za zadaću ili izradu prezentacije, materijal za pisanje prvo potražim (moguće je zaokružiti više odgovora):

- a) na internetu
- b) u online knjižničnom katalogu
- c) u školskim udžbenicima
- d) pitam knjižničara za pomoć
- e) pitam učitelja za pomoć
- f) pitam nekog u obitelji za pomoć
- g) ostalo: _____

10. Koristim internet kako bih (moguće je zaokružiti više odgovora):

- a) slao e-mail prijatelju/rodbini
- b) koristio besplatne aplikacije Whatsapp, Viber, Skype,...
- c) posjećivao društvene mreže (Facebook, Twitter, Instagram,...)
- d) čitao novine
- e) pronašao pomoć, tj. informacije za pisanje zadaće/prezentacije

11. Koristiš li knjižnični katalog?

- a) da
- b) ne
- c) ne znam što je to

12. Ako koristiš knjižnični katalog, kada ga koristiš

- a) lako se snalazim i dođem do željene informacije
- b) teško se snalazim i treba mi pomoć u tome

13. Informacije koje se mogu pronaći na internetu su (moguće je zaokružiti više odgovora):

- a) zabavne informacije o glazbi, o sportu, o filmu i slično
- b) informacije koje su potrebne za školu
- c) sve što ima i u knjižnici
- d) rječnik, pravopis

14. Kada pretražujem Internet za potrebe pisanja referata, istraživanja za školu te za izradu prezentacija:

- a) otvaram i koristim samo rezultate Wikipedije
- b) teško se snalazim jer je jako malo rezultata za informaciju koju tražim
- c) teško se snalazim jer dobijem jako puno rezultata
- d) iščitavam sve rezultate koje dobijem

e) iščitavam samo naslove rezultata pa otvaram samo one koji su usko vezani za temu koja mi je potrebna

15. Prilikom učenja, istraživanja ili pisanja referata, pretražuješ li u Google Scholaru (Znalcu)?

- a) Uvijek pretražujem u Google Scholaru..
- b) Ponekad pretražujem u Google Scholaru.
- c) Ne pretražujem u Google Scholaru, ali znam što je to.
- d) Ne pretražujem u Google Scholaru. Ne znam što je to.

16. Problemi na koje nailazim kada pretražujem informacije na internetu su (moguće je zaokružiti više odgovora):

- a) previše je dobivenih rezultata i informacija
- b) premalo je dobivenih rezultata i informacija
- c) od dobivenih rezultata ne znam odabrati ono što bih trebao iskoristiti
- d) često me ostali linkovi odvuku od onoga što zaista tražim
- e) ne pretražujem informacije na internetu

17. Kada moram napisati referat ili izraditi prezentaciju na zadanu temu ja:

- a) samo prepisujem sadržaj s interneta
- b) pišem sam ono što znam
- c) služim se dodatnim sadržajem, ali navodim izvor, tj. označavam autora kojeg citiram
- d) ostalo: _____

18. Znaš li što su to autorska prava?

- a) znam
- b) ne znam

19. Kada pišem referat ili izrađujem prezentaciju na zadanu temu ja:

- a) uvijek navodim autora od kojeg sam preuzeo sadržaj

b) ponekad navodim autora od kojeg sam preuzeo sadržaj

c) nikada ne navodim autora

20. O citiranju i o pravilima citiranja učio sam:

a) u školi

b) u sklopu izvannastavne aktivnosti

c) na internetu / od roditelja

d) ne znam koja su pravila citiranja

21. Zaokruži slovo ispred tvrdnje koja se odnosi na tebe (moguće je zaokružiti više slova):

a) Otkad postoji internet i pretraživači, knjižnice nam više nisu potrebne.

b) Knjižnice su nam potrebne bez obzira što većinu informacija možemo pronaći i na internetu.

c) U svakodnevnom životu potrebno je znati pretraživati Internet i znati doći do željene informacije u što kraćem vremenu.

d) Umjesto knjižničkog kataloga uvijek koristim pretraživače na internetu.

e) Potrebno je usvojiti znanje i vještine o pretraživanju informacija jer će mi to trebati u srednjoj školi.

f) U školi sam naučio kako pretraživati informacije na internetu.

g) Želio bih naučiti što je to knjižnični katalog i kako ga se treba koristiti.

h) Znam da se ne smiju kršiti autorska prava.

i) Želio bih naučiti više o pravilima citiranja.

j) Želio bih naučiti više o pojmu informacijska pismenost.

k) Bez interneta bi mi bilo jako teško.

22. Kako bi ocjenio svoje snalaženje prilikom pretraživanja interneta?

a) Jako se dobro snalazim u pretraživanju interneta.

b) Dobro se snalazim u pretraživanju interneta.

- c) Nedovoljno dobro se snalazim u pretraživanju interneta. Nerijetko ne nalazim informaciju koju tražim.
- d) Ne znam se služiti pretraživačima na internetu.
- e) Ne koristim se pretraživačima na internetu.

Prilog 2. Popis grafikona

Grafikon 1. Prikaz ispitanika sedmog razreda prema spolnoj zastupljenosti

Grafikon 2. Prikaz ispitanika osmog razreda prema spolnoj zastupljenosti

Grafikon 3. Prikaz broja učenika prema razredima

Grafikon 4. Prikaz općeg uspjeha ispitanika

Grafikon 5. Učenici članovi gradske knjižnice

Grafikon 6. Prikaz učestalosti odlazaka u Gradsku knjižnicu

Grafikon 7. Razlozi dolaska u školsku knjižnicu

Grafikoni 8. i 9. Poznavanje knjižničnih programa i usluga u školskoj knjižnici

Grafikoni 10. i 11. Izvori informacija za pisanje referata i u izradi prezentacija na zadanu temu

Grafikon 12. Upućivanje učenika na korištenje knjižnice

Grafikoni 13. i 14. Korištenje interneta

Grafikon 15. Korištenje knjižničnog kataloga

Grafikoni 16. i 17. Korištenje izvora informacija na internetu
Grafikoni 18. i 19. Pretraživanje u *Google Scholaru* (Znalcu)
Grafikon 20. Problemi u pretraživanju informacija na internetu
Grafikon 21. Korištenje izvora u pisanju referata
Grafikon 22. Poznavanje pojma autorska prava
Grafikon 23. Poštovanje autorskih prava
Grafikon 24. Znanje o pretraživanju interneta

Prilog 3. Popis tablica

Tablica 1. Tvrdnje o pretraživanju informacija, internetu i knjižnicama

Prilog 4. Priprema za radionicu informacijskog opismenjavanja učenika

Nastavna tema: Radionica informacijske pismenosti

Operacionalizirani ishodi učenja na kognitivnom području:

- učenici će moći samostalno definirati pojam informacijske pismenosti
- učenici će se moći samostalno služiti stranicama koje su pouzdane za istraživanje zadanog pojma
- učenici će kritički promišljati o rezultatima dobivenim na internetu
- učenici će samostalno pretraživati knjižnični katalog školske knjižnice.

FAZE RADIONICE	SADRŽAJ RADIONICE
-----------------------	--------------------------

<p>Uvod</p>	<p>Učiteljica na početku radionice govori učenicima da ovo što će danas učiti nije za ocjenu, već da će danas usvojiti neke vještine i pojmove koji će im trebati tijekom cijelog školovanja.</p> <p>Učiteljica najavljuje da će se radionica sastojati od dva dijela. Prvi dio je teorijski u kojem će učenici čuti za nekoliko novih pojmova, a najvažniji je informacijska pismenost. U drugome dijelu radionice učenici će naučeno isprobati u praksi. Samostalno će pretraživati zadane pojmove na zadanim stranicama te će se prisjetiti kako se pretražuje knjižnični katalog.</p>
<p>1. dio radionice</p>	<p>Učiteljica započinje prvi dio radionice predavanjem o informacijskoj pismenosti. Učenicima postavlja sljedeća pitanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Na koji način pretražujete internet da biste dobili željene informacije? - Što je to informacija? - Što je to pismenost? <p>Zajedno dolazimo do zaključka da je informacijski pismen čovjek onaj koji lako dolazi to točne i pouzdane tražene informacije u kratkome vremenskom roku. Govorim učenicima da je u današnjem svijetu, u kojem su njima pomoću jednog klika dostupne razne vrste informacija o jednome pojmu, vrlo važno naučiti sljedeće:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Postaviti pitanje ili upisati ključnu riječ kako bi se pronašla točna tražena informacija koja nam treba. 2. Potrebno je poznavati koji su to pouzdani izvori koji nam sigurno daju točnu, provjerenu informaciju. 3. Potrebno je znati kako se pretražuju online pouzdani izvori. 4. Bitno je znati procijeniti koje su nam informacije bitne, a koje su višak, tj. koje nam ne koriste. 5. Potrebno je znati primijeniti dobivene informacije u kontekstu u kojem nama trebaju. 6. Potrebno je znati pravila o dijeljenju tih informacija ovisno o načinu

na koji ih preuzimamo.

Govorim učenicima da je biti informacijski pismen, u njihovim godinama, zapravo znači učiti, usavršavati se, biti znatiželjan, uporan i promišljen u traženju informacija. Postoji nekoliko pitanja koja nas vode u pretrazi informacija koja nam mogu pomoći da se ne izgubimo u moru informacija kojima smo okruženi:

1. Koju informaciju trebam?

- Prije svega je važno da nam bude jasno koju informaciju tražimo. Ako nam nije jasan zadatak koji nam je zadao učitelj, vrlo je bitno da mu se odmah na početku obratimo te ga zatražimo za dodatno pojašnjenje informacije.

2. Kada trebam informaciju?

- Važno je znati imamo li rok za pronalaženje informacije te je potrebno ekonomično rasporediti vrijeme kako bismo imali dovoljno vremena za se posvetiti pretrazi izvora.

3. Gdje ću pronaći informaciju?

- Ako nismo sigurni gdje možemo pronaći traženu informaciju, dobro je odmah na početku obratiti se stručnoj osobi, knjižničaru ili učitelju, kako bi nam oni dali osnovne smjernice za pretragu. Tko pita, ne skita!

4. Zašto trebam informaciju?

5. Kako ću pristupiti te kako ću je iskoristiti?

- Za sljedeća dva pitanja objašnjenje je slično. Naime, vrlo je bitno za što nam je potrebna ta informacija, tj. kako ćemo ju na kraju iskoristiti. Ako nam je potrebna samo za kratak odgovor u radnoj bilježnici, nije potrebno ulaziti u dubinu informacije. Ali ako nam je informacija potrebna za pisanje referata, onda ćemo pretražiti nekoliko pouzdanih izvora, iz različitih kutova gledišta promotrit ćemo informaciju jer to rad zahtjeva od nas.

6. Kako ću prezentirati pronađenu informaciju?

- Kako ćemo prezentirati informaciju ovisi o tome komu je prezentiramo. Nije isto objašnjavate li pojam djeci, kolegama ili odraslima. Ovisno o publici morate prilagoditi način govora, svoj rječnik te broj novih informacija, tj. koliko ćete opsežno obraditi informaciju.

Nakon kratkog izlaganja te razgovora s učenicima o informacijskoj pismenosti upoznat ću učenike s nekoliko internetskih pouzdanih izvorima kojima se mogu služiti u potrazi za informacijama. Naime, rezultati ankete pokazali su da učenici najviše koriste Wikipediju tijekom pretraživanja interneta jer je to prvi link koji se prikaže nakon upisivanja traženog pojma u tražilicu.

Stranice koje sam pokazala učenicima su:

1. **Pitajte knjižničara** – za pomoć u vezi pronalaženja pouzdane literature i izvora za pisanje referata na zadanu temu. Knjižničari su zasigurno ti koji znaju dati smjernice za pretraživanje informacija. <http://www.knjiznica.hr/pitajte-knjiznicare/>
2. **Škole.hr** je portal za učenike koji uređuju učitelji te za svaki razred postoje materijali koji će pomoći za određeni predmet. <http://www.skole.hr/>
3. **Lektire.škole** je stranica s video i audio zapisima lektirnih djela, ali za pristup treba AAI račun koji može dobiti svaki učenik. <http://lektire.skole.hr/>
4. **Edu.hr** je portal na kojem se mogu dobiti razni materijali iz predmeta za osnovnu školu. Za taj portal je isto potreban AAI račun. <http://www.edu.hr/>
5. **Hrvatski pravopis** je stranica na kojoj je postavljen online pravopis hrvatskoga jezika koji sadrži pravila i rječnik. Pomoću te stranice

	<p>možemo lako provjeriti jesmo li se pridržavali pravopisnih pravila u pisanju referata. http://www.pravopis.hr/</p> <p>6. Hrvatski jezični portal je portal na kojem se nalazi rječnik hrvatskih riječi u online obliku te ga je vrlo lako pretraživati. Dovoljno je upisati traženu riječ hrvatskog jezika da se dobije značenje riječi te navedena njezina gramatička obilježja. http://www.hjp.znanje.hr/</p> <p>7. Hrvatska enciklopedija je stranica na kojoj se nalazi online izdanje Hrvatske enciklopedije koju često koristimo kao početni izvor za dobivanje osnovnih informacija o traženom pojmu. http://www.enciklopedija.hr/</p> <p>8. Proleksis enciklopedija je prva veća hrvatska opća i nacionalna online enciklopedija koja izlazi na hrvatskom jeziku. http://proleksis.lzmk.hr/</p> <p>9. Hrvatski biografski leksikon je opsežan online leksikon koji služi za pretraživanje životopisa Hrvata koji su ostavili znatan trag u domovini i svijetu i pripadnika drugih naroda koji su sudjelovali u životu hrvatskih zemalja. Vrlo koristan za pronalaženje dodatnih informacija o autorima lektirnih djela, ali i hrvatskih znanstvenika o kojima se uči u školi. http://hbl.lzmk.hr/</p> <p>Nakon pogledanih stranica, pogledat ćemo i stranicu koju učenici najviše koriste, Wikipediju. Učiteljica će reći učenicima da ona nije pouzdani izvor informacija jer je stranica osmišljena na način da svatko može napisati članak o nekom povijesnom događaju, poznatoj osobi ili slično te taj članak nitko ne provjerava, a takav izvor se onda smatra vrlo subjektivnim i nepouzdanim izvorom.</p>
<p>2. dio radionice</p>	<p>Nakon teorijskog dijela radionice učenici će se podijeliti u parove. Svaki par dobit će jedan papirić na kojem je jedan pojam, jedna informacija koju moraju pronaći na stranicama koje smo upoznali u prethodnome dijelu. Kako zadatak ne bi bio previše lagan, učenici neće dobiti uputu koju točno</p>

	<p>stranicu trebaju posjetiti, već će samo dobiti popis stranica te će sami morati pronaći koja im najviše odgovara. Kad pronađu pojam, o njemu će trebati napisati ukratko najvažnije informacije, navesti izvor iz kojeg su preuzeli informacije te će pronađeno predstaviti ostalim učenicima i objasniti korake pronalazačenja informacije. Učenici se mogu služiti i s nekoliko ponuđenih izvora.</p> <p>Pojmovi:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Miroslav Krleža 2. Veliko slovo u pisanju bogomolja 3. Riječ <i>cenžura</i> 4. Antun Branko Šimić 5. Onomatopeja 6. Riječ <i>kaleidoskop</i> 7. Ivan Mažuranić 8. Svemir 9. Fotosinteza 10. Grab <p>U drugome dijelu praktičnog dijela radionice informacijskog opismenjavanja učenici će se podsjetiti kako se pretražuje katalog te će svaki učenik dobiti jedan naslov ili autora koji će morati upisati u katalog te sam pronaći knjigu na policama knjižnice.</p>
<p>Zaključak nakon održanih radionica</p>	<p>Kao zaključak nakon održanih radionica možemo navesti da su učenici sedmog i učenici osmog razreda započeli radionicu s podjednakom razinom predznanja. U prvome dijelu radionice sudjelovali su svojim pitanjima, ali i svojim različitim, površnim iskustvima s pretraživanjem online informacija. U praktičnome dijelu učenici su se vrlo dobro snalazili u pretraživanju navedenih stranica, ali najveći problem bio im je sažeti informacije koje su dobili na nekoliko najvažnijih. To je problem na kojem će učenici morati raditi do kraja svojeg školovanja. Kako dobiti pouzdanu informaciju sažeti na nekoliko rečenica, a da se ne izostavi ništa bitno. Razvijanje te vještine zadatak je svakog učenika, ali i svakog učitelja</p>

	<p>koji u tome može puno pomoći.</p> <p>Učenici smatraju da je ta radionica bila vrlo korisna te je ostala kao jedna od zanimljivijih iskustava koje sa sobom nose u sljedeću školsku godinu.</p>
--	---

Rad je posvećen
prijateljici i kolegici
Mirni Kučić (1990. – 2014.).